

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Charitativní a sociální práce

Markéta Moravcová

*Pěstounská péče a partnerský vztah pěstounů z
pohledu ženy
Bakalářská práce*

vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová Ph.D.
2019

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

Podpis

Děkuji Mgr. Haně Šlechtové Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady a odborný dohled.

Seznam používaných zkratk

PP pěstounská péče

Obsah

Úvod.....	7
1 Partnerství v obecném kontextu současné společnosti.....	9
1.1 Charakteristika přístupu muže a ženy k partnerství a rodičovství.....	9
1.2 Rodičovství a partnerství z pohledu ženy.....	10
1.2.1 Biologické a sociální faktory.....	11
1.2.2 Partnerství	12
1.2.3 Mateřství	13
1.2.4 Rovnoprávnost žen s muži	14
1.3 Vlivy působící na partnerský vztah.....	15
2. Partnerství v kontextu života rodiny	16
2.1 Rodina	16
2.2 Rodičovství biologické a náhradní.....	18
2.3 Význam partnerského vztahu rodičů pro zdravý vývoj dítěte.....	20
2.4 Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči.....	21
3 Pěstounská péče jako forma náhradní péče o dítě.....	22
3.1 Náhradní péče o dítě.....	22
3.1.1 Institucionální rámec náhradní péče o dítě.....	22
3.1.2 Ústavní výchova.....	23
3.1.3 Náhradní rodinná péče	24
3.2 Pěstounská péče	26
3.2.1 Druhy pěstounské péče.....	26
3.2.2 Zprostředkování pěstounské péče	27
3.2.3 Dávky pěstounské péče	27
3.2.4 Doprovázení pěstounů.....	27
3.2.5 Proces odborné přípravy pěstounů	28

3.2.6 Povinné vzdělávání pěstounů	29
4 Metodologie výzkumu.....	30
4.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka	30
4.2 Metoda a technika výzkumu	31
4.3 Etická stránka výzkumu	32
4.4 Výzkumný soubor	33
4.5 Zpracování dat.....	33
5 Profily pěstunek a stručné informace o jejich případě	34
5.1 Anna	34
5.2 Barbora.....	35
5.3 Dana	36
5.4 Eliška.....	36
5.5 Helena	37
6 Interpretace výzkumných dat podle kategorií	39
6.1 Obecné informace o rodinách pěstunek	39
6.2 Motivace pro přijetí dítěte do pěstounské péče	39
6.3 Role partnera v kontextu pěstounské péče	40
6.4 Přijetí dítěte	41
6.5 Vliv pěstounství na partnerský vztah	42
6.6 Největší vliv na partnerský vztah	42
6.7 Příprava na výkon pěstounské péče.....	43
6.8 Shrnutí	43
7 Příběhy partnerství v kontextu pěstounské péče	46
7.1 Anna	46
7.2 Barbora.....	47
7.3 Dana	48
7.4 Eliška.....	49
7.5 Helena	50
Závěr	52

Úvod

Partnerský vztah muže a ženy a vztah rodiče s dítětem, jsou dva nejzákladnější vztahy ve společnosti všech kultur. Jejich podoby jsou různé, ať už vlivem místních zvyklostí, hodnot nebo norem, které se od nich odvíjejí, charakterem jednotlivých aktérů i konkrétní životní situací ve kterých se právě nacházejí.

Každá ze stran prožívá vzájemné vztahy jinak, muž a žena odlišně prožívají své partnerství, otec a matka své rodičovství, dítě se staví k rodiči jinak než rodič k dítěti. Záleží také na tom, zda se jedná o děti biologické (vlastní) či přijaté do nějakého typu náhradní rodinné péče. Já se ve své práci budu zabývat vlivy výkonu pěstounské péče na partnerství pěstounů z pohledu ženy, jak uvádím níže v popisu cíle své bakalářské práce.

Cílem této práce je popsat a analyzovat partnerský vztah pěstounů z pohledu ženy - pěstounky v kontextu výkonu pěstounské péče. Jaký byl partnerský kontext rozhodování o pěstounské péči? Vnímá žena - pěstounka, že přijetí dítěte do pěstounské péče ovlivnilo její partnerský vztah? Pokud ano, jaké konkrétní změny vnímá? Vnímá nějaké změny svého a partnerova chování k sobě navzájem? Jsou tyto změny odlišné od změn způsobených narozením vlastního dítěte? Očekávala nějaké změny předem, byla na ně upozorněna od odborníků během přípravy na pěstounství, případně během povinného vzdělávání pěstounů?

Jako metodu jsem zvolila kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů s výzkumným vzorkem pěti pěstunek. Rozhovory se uskutečnily v domácím prostředí dotazovaných žen. Získaná data jsem poté použila k vytvoření profilu pěstunek, analýze podle hlavních kategorií, které z rozhovorů vyplynuly a k sepsání příběhů partnerských vztahů pěstunek v kontextu pěstounské péče.

V první, druhé a třetí kapitole představuji teoretická východiska a reálie, na jejichž základě je můj vlastní výzkum konceptualizován. V první se zabývám partnerstvím v obecném kontextu současné společnosti, rozdílností muže a ženy, jejich postavením a vlivy působící na jejich vztah. Druhá kapitola pojednává o partnerství v kontextu rodinného života, rodičovství vlastním i náhradním, vlivu kvality partnerského vztahu rodičů na děti, vývojem dětí v náhradní rodině. Ve třetí kapitole se věnuji legislativnímu a institucionálnímu rámci náhradní péče o dítě, jako je péče

ústavní a náhradní rodinná péče. Důraz zde kladu na popis péče pěstounské, které se týká empirická část mé práce.

Ve čtvrté kapitole představuji metodologii a etické souvislosti výzkumu, cíl výzkumu, hlavní výzkumnou otázku, výzkumný soubor a způsob zpracování dat. V páté kapitole jsou profily pěstounek a informace o jejich příběhu a v šesté samotná analýza získaných dat. V sedmé kapitole poté příběhy partnerství jednotlivých pěstounek v kontextu pěstounské péče.

1 Partnerství v obecném kontextu současné společnosti

Podle Bergera a Kellnera je realita konstruována sociálně. Každá společnost vytváří svůj svět a způsob vnímání reality, který je přejímán jednotlivci. Zároveň to však jsou právě jednotlivci, kteří sociálně konstruovaný svět neustále zprostředkovávají a aktualizují tím, že se v interakci s ostatními členy společnosti ujišťují, že jejich svět funguje.

Realita je tedy produkována v konverzaci s významnými druhými a v závislosti na blízkosti vztahů s nimi. Manželství (trvalý partnerský vztah) patří beze sporu mezi nejdůležitější vztahy dospělého člověka, ve kterém dochází ke stvrzování platnosti reality. Manželství je tedy klíčovou institucí reprodukcí řád. (Berger a Kellner, 1964 [online])

Já se v této kapitole budu dále zabývat tím, že muž a žena vnímají partnerství různě a mají v něm i různé postavení, dále se budu podrobněji věnovat pohledu ženy, který je důležitý pro mou práci a vlivům působícím na partnerský vztah.

1.1 Charakteristika přístupu muže a ženy k partnerství a rodičovství

Muž je lépe vybaven na ochranu rodiny před vnějším nebezpečím a tradičně byl jejím živitelem. Žena je zase vybavena k tomu, aby se zabývala vnitřními záležitostmi rodiny. Vypozorovaná částečně odlišná psychická výbava muže a ženy koreluje s historickým pojetím mužské a ženské role a jejich doplňováním. (Matoušek, 2003, s. 18)

I přes to, že se v moderní společnosti stále více hovoří o rovnosti mužů a žen, z různých výzkumů vychází, že domácím pracím věnují podstatně více času ženy a to i v případech, kdy muži při vstupu do společné domácnosti souhlasí s tím, že se jim budou věnovat stejnou měrou. V kariérním životě zase lépe uplatňují své vzdělání a schopnosti žena svobodná (rozumějme bez partnera a rodiny) než vdaná, která při

kariérním růstu potřebuje podporu manžela a tím se na něm stává závislou. Kdežto ženatý muž bývá v kariérním životě úspěšnějším než muž svobodný, protože mu k tomu jeho žena vytváří vhodné podmínky a očekává se od ní, že své profesní dráhy se pro svého manžela (resp. rodinu) vzdá. Největší míru závislosti na svém partnerovi zažívají ženy v domácnosti, které jsou odkázány na finanční přísun od manžela a nemohou se osamostatnit v případě nespokojenosti ve vztahu, protože nemají vlastní kapitál. (Singly de, 1999, s. 107 – 109)

„Všechny odlišnosti mužů a žen, však existují vždy v rámci historických společensko-politických podmínek a praxe, v konkrétních podmínkách získávají význam, v konkrétních podmínkách se upevňují v jazyce. Pojmy ženskost a mužnost jsou tedy vždy vnořené do určitého významového světa a nejsou odlučitelné od jeho každodenních významů.“ (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 55)

V Bibli, knize, která zásadně ovlivnila evropskou kulturu se o vztahu muže a ženy dočteme hned v první knize. ... proto muž opustí otce i matku, přilne ke své manželce a ti dva se stanou jedním tělem.“ (Gen, 2, 24)

Hlavním životním úkolem muže a ženy je tedy vytvořit pevný celek, který je základním předpokladem k pokračování lidského rodu, výchově potomků a životní spokojenosti jednotlivce. Právě tato blízká spolupráce v jednotlivých partnerských vztazích, „jedno tělo“ je nejlepším prostředkem, jak vytvořit spokojené prostředí pro sebe, své děti a funkční společnost.

Matoušek klade důraz na to, že rodičovství a partnerství je hluboce biologicky zakotvené a při uvažování o a práci s pojmem rodina bychom to měli mít na zřeteli. Rodičovství chování je původnější než partnerské. Lidské partnerské chování jasně obsahuje prvky poskytování péče a starání se o druhého, které vychází z podstaty péče o mláďata. (Matoušek, 2003, s. 15) Partnerský život funguje díky rozdílnému a vzájemně se doplňujícímu chování a jednání muže a ženy.

1.2 Rodičovství a partnerství z pohledu ženy

Tato práce se zabývá tématem pěstounské péče a partnerským vtahem rodičů - pěstounů z pohledu ženy, proto se nyní budu věnovat podrobněji ženám a ženství.

Pojem žena můžeme chápat buď jako pohlaví (sex), které je vymezeno biologicky a nemění se v čase ani v místním pojetí. V tomto pojetí se jedná o pohlavní

rozdíly, samčí x samičí. Z pohledu rodu (gender) jsou však rozdíly mezi ženstvím a mužstvím vysoce variabilní, kulturně podmíněné a proměňující se v čase. Zde se vynořuje se otázka, do jaké míry je role muže a ženy dána biologicky a do jaké sociálně. (Maříková, 1999, s. 59)

1.2.1 Biologické a sociální faktory

Jung přiřazuje pojem feminní k pojmu erós a Luně alchymie, jako „schopnost vztahu“. Tato stereotypní představa, že žena umí udržovat vztahy lépe než muž, je sice jen částečně úspěšná, protože žena toho má v sobě jistě víc než jen „schopnost vztahu“, ale je užitečná, když se mluví o ženském nevědomí. (Jung, 2017, s. 99)

Zastánci biologického determinismu tvrdí, že rozdílné role mužů i žen jsou přirozené, dány biologickými vlastnostmi a tedy nezměnitelné a žádoucí. Přirozenou úlohou ženy je tedy rození dětí a péče o ně a domácnost. Podle teorie biologického determinismu také existuje přirozená tendence vlády mužů nad ženami. (Maříková, 1999, s. 59 – 61)

Naproti tomu sociologie zaměřuje pozornost k rozdílnosti mužů a žen dané či podpořené procesem socializace. To znamená, že muži a ženy se chovají podle toho, jak byli vychováni a jak se k nim přistupuje v dané kultuře. Jako důkaz pravdivosti této teorie kulturní antropologové uvádějí, že obsah mužských a ženských prací se napříč časem a hlavně místem značně liší. Nerovnost dělby práce tedy nezpůsobují jen rozdílné schopnosti mužů a žen, ale rozdílný sociální status přiznaný „ženské“ a „mužské“ práci. Rozdílnost muže a ženy je tedy působena jak biologickými faktory, tak socializací. (tamtéž)

Vliv biologických faktorů na chování žen je patrný například v oblasti závislosti mentální funkce na pohlavních hormonech. V případě žen dochází ke kolísání nálady a pohody v závislosti na fázi menstruačního cyklu, ve které se žena zrovna nachází, (nejvýraznější změny nálad se projevují v premenstruálním období, kdy jsou hladiny pohlavních hormonů nejnižší), dalším příkladem jsou mentální změny po menopauze, při které ustává produkce estrogenu. (Schreiber, 2004, s. 59)

1.2.2 Partnerství

Partnerský závazek se stal v průběhu posledních desetiletých podstatně snáze zrušitelným než rodičovský. Dříve bylo partnerství (manželství) a rodičovství neodmyslitelně spojeno, a vzájemně se posilovalo, zatímco dnes partnerství získává jinou podobu a odděluje se od rodičovství, jako zkušenost specifického charakteru. (Kvapilová Bartošová, 2011, s. 67,68)

I přes tyto změny je však trvalé partnerství považováno za hlavní předpoklad plánovaného rodičovství. Žen, kterých se dobrovolně staly samoživitelkami, je méně než těch, které se matkami bez partnera staly bez své volby. (Hamplová, 2007)

Není tomu tak dlouho, co pro ženy trvalý vztah s mužem, manželství, není nutností. Díky možnosti vzdělání a uplatnění žen na trhu práce, oslabení nábožensko-morálních norem, přístupnosti antikoncepce a podpoře státu, je dnes pro ženu možné a reálné žít sama popřípadě i se svými dětmi a nebýt tím výrazněji společensky stigmatizovaná. Partnerství na celý život je stále často voleným životním modelem, ale není již pro ženu existenčně důležitá, a pokud ženě partnerství nevyhovuje, může se osamostatnit. (Nelles, 2011, s. 42)

Podle Singlyho jde v manželství o ekvivalentní výměnu hodnot obou partnerů, ale to neznamená, že mužovy a ženiny kapitály jsou stejné. Žena však dosahuje valorizace vloženého kapitálu z větší části nepřímo, skrze manžela a děti. Za to platí závislostí a rizikem, že přijdou o své investice v případě rozpadu rodiny. (Singly, 1987)

Ve chvíli, kdy partnerský vztah není držen vědomím povinností, vnějšími normami, či finanční závislostí členů, zůstává nosným pilířem láska partnerů. Na tu to ovšem nyní klade obrovské nároky. Pro trvalé partnerství a stabilní rodinu je potřeba, aby lidé uměli milovat v dobrém i zlém. Partnerský vztah a tím pádem i rodina se tedy dnes stává velice křehkým organismem, který čím dál častěji zaniká. (Nelles, 2001, s. 52)

Změny v přístupu k partnerskému životu jsou patrné i z různých statistik. V roce 2000 byl průměrný věk ženy vstupující do manželství 24,6 let, v roce 2013 však již 28,5. Podíl dětí narozených mimo manželství se potom zvedl z 21,8 % v roce 2000 na 45 % v roce 2013. Věk rodičky vzrostl mezi roky 2000 až 2013 z 27,2 na 29,9 let, u prvorodiček z 25,0 na 28,1 let. (Němečková, Kurkin a Štyglerová, 2015 [online])

1.2.3 Mateřství

Mateřství se dá chápat jako instinkt. Zastánci tohoto názoru mluví o biologické determinaci. Každou ženu ovlivňují hormony a tak má biologickou potřebu zplodit dítě a následně o něj co nejlépe pečovat a vychovávat ho. Příznivci tohoto postoje se opírají o to, že ženu ovlivňují hormony. Tento názor se nazývá biologický esencialismus. Podle této teorie existují určité objektivní podstaty mužství a ženství, které jsou vlastní každému příslušníkovi daného pohlaví. U žen je to potřeba porodit a pečovat o dítě, která by měla být vlastní každé ženě. (Currand a Renzetti, 2005, s. 103)

Z pohledu sociobiologické perspektivy je vazba žena - dítě vazbou primární, je biologicky naprogramována jako velmi pevná a utváří se již během raného dětství. Vazba muž - žena je vazbou druhotnou, která má za úkol chránit vazbu první. Žena vysílena kojením a těhotenstvími k péči o dítě potřebuje nějakou ochranu, někoho silného. (Možný, 1990, s. 138, 139)

V dnešní době v západním světě je mateřství bráno jako svobodná volba ženy ne jako její nevyhnutelný úděl. Žena se sama může rozhodnout kdy a za jakých podmínek se chce stát matkou nebo jestli vůbec dítě chce. V tomto zdánlivě svobodném rozhodování, však musí zvažovat i faktory, které neovlivní, jako jsou sociálně a kulturně definované normy mateřství a biologické limity vlastní reprodukce. Velkou roli zde hraje pohled, kdy je na mateřství brzy, (čas vzdělávání a budování kariéry) a kdy už naopak pozdě (zvyšující se rizika spojená s početím a těhotenstvím ve vyšším věku ženy). Pro ženu bývá stěžejní i to, zda žije ve spokojeném a stabilním partnerství, aby svému případnému dítěti zajistila vhodné podmínky k růstu. (Slepičková, Bartošová, 2008 s. 35-51)

Na mateřství a přítomnost dětí v životě ženy lze také nahlížet jako na překážku i příležitost v budování identity matky. Na seberealizaci ženy skrze mateřství se můžeme dívat z pohledu „obětování se“ pro dítě a „užívání si“ dítěte. Záleží, co konkrétní matka považuje za příležitost pro budování své identity a pro svou seberealizaci. Zda považuje mateřství za překážku ve svém profesním životě, vykonávání zájmových činností nebo vnímá přítomnost dítěte, jako něco, co je dobré si užít a nejrůznější stránky mateřství jako příležitost k osobnímu růstu. (Šlechtová, 2008, s. 145 – 155)

1.2.4 Rovnoprávnost žen s muži

Mluví-li se někde o postavení a roli žen ve společnosti, nelze opomenout veliké téma emancipace a feminismu. To nastolilo několik palčivých otázek jako je reálné zrovnoprávnění ženy a odstranění veškeré její diskriminace, problém zneužívání a sexuální obtěžování a problém podílu žen v různých oblastech lidské společnosti. Jde o prosazování politických a občanských práv žen a jejich rovné uplatnění na trhu práce. (Buriánek, 1996, s. 104,105)

V internetové encyklopedii Wikipedia, pod pojmem feminismus naleznete článek začínající slovy: *“Feminismus (z lat. femina, žena) je název pro komplex filosofí, sociálních teorií, politických hnutí a ideologií, jejichž cílem je výzkum a potírání jevů, které jsou feministy a feministkami považovány za projevy, příčiny a součást utlačování ženského pohlaví. Přesná definice feminismu je díky obsáhlosti problematická. V současnosti se ovšem feminismus věnuje rovnoprávnosti žen i mužů.”* (Wikipedia, Feminismus [online])

Singly zabývající se otázkou postavení ženy v rodině uvádí, že tradiční rodina neumožňovala autonomie žádnému členu. Moderní rodina v první fázi nabízela možnost autonomie výhradně muži, na kterém byla žena sociálně i ekonomicky závislá a realizovala se pouze prostřednictvím manžela a dětí. Od 60. let však ženy usilují o realizaci přímou, vyžadují autonomii a možnost být samy sebou. Vstup na trh práce jim umožňuje ekonomickou nezávislost, budování profesní identity a nemusí již podřizovat své zájmy ostatním členům rodiny (Singly 2001, s. 9-11)

V jiné knize však Singly upozorňuje, že skutečná rovnost muže a ženy v rodině nebude existovat ještě dlouho. Viníkem je společnost, která ve jménu „feminizace“ utvrzuje ženu jako matku a pečovatelku, jako odbornici v oblasti pedagogiky a mezilidských vztahů tzn. vychovatelky dětí. Výchova dítěte byla přetransformována v odborný proces vyžadující od ženy informovanost a maximum času a tím pádem její omezení v zaměstnání. Právě moderní model matky-pečovatelky o blaho a rozvoj dítěte, podpořený pediatry a psychology, brání rovnosti pohlaví na pracovním trhu. (Singly, 1993, s. 54-64)

1.3 Vlivy působící na partnerský vztah

Mlčák uvádí těchto několik faktorů, které ovlivňují výběr životního partnera a spokojenost v partnerském vztahu. Prvním faktorem jsou intersexuální rozdíly, to jak partneri dokážou naložit se svojí rozdílností na základě pohlaví. Dalším partnerské mýty, zkrácené představy o dokonalém vztahu z pohádek a vyprávění. Primární rodina, která značně ovlivňuje výběr partnera a způsob partnerského života, který člověk podvědomě připodobňuje modelu ze své primární rodiny. Systém očekávání, partneri by se měli alespoň rámcově shodnout v tom, co očekávají od společného života. Na partnerský vztah působí i motivace, se kterou člověk partnera hledal, pokud je člověk pod tlakem osamělosti či věku, může snadno přehlédnout chyby svého protějšku. Do rizikových faktorů patří například žárlivost partnera, závislost či vznětlivost. Projektivní faktory, to znamená, zda se partneri snaží o osobní růst, pracují na své kultivaci. Posledním uvedeným faktorem je párová kompatibilita, jak se k sobě konkrétní lidé hodí. (Mlčák, 1996, s. 5-36)

Podle Singlyho jsou hlavními faktory nespokojenosti v manželství nefunkční rodinné prostředí v době dětství jednoho z partnerů, nízká pozice v sociální hierarchii a nízký věk při vstupu do manželství. Výraznou změnu v míře rozvodovosti způsobuje fakt sníženého významu a důležitosti přesvědčení, že jedním z cílů manželství je stálost a dlouhé trvání. Toto přesvědčení však nezpůsobuje vyšší počet problémů v partnerství, ale spíše zvyšuje počet rozvodů a rozhodů, protože partneri se tolik nesnaží své problémy překonávat a nejsou nuceni přesvědčením o nerozlučitelnosti manželství v nefunkčním partnerství setrávat. (Singly, 1999, s. 111 – 113)

Dalším významným ovlivněním partnerského vztahu je narození dítěte. Partneri se na tuto událost většinou těší, ale náročnost situace partnerský vztah může negativně ovlivnit. Ze vztahu se vytrácí část spontánnosti, na náladu působí i nedostatek spánku a zbývá méně času na sebe i na partnera. (Currand, Renzetti, 2003, s. 233)

2. Partnerství v kontextu života rodiny

To jak partneři vnímají svou identitu a na jakém základě, a jakým způsobem budují svůj vztah, podmiňuje, jakou založí rodinu. Podle Šlechtové lze rozlišit tři ideální typy, které se v reálném životě sice nevyskytují v přesné podobě, ale jednotlivé rodiny se zpravidla k některému z nich blíží.

Prvním je rodinný podnik, který je typem nejtradičnějším a nejstarším. Otec a matka plní své mužské a ženské role a k tomu vychovávají i své děti. Od dětí se také požaduje zapojení do domácích prací a chodu rodiny, aby rodina fungovala pohromadě. Důraz je kladen i na trávení volného času v rodinném kruhu spíše než s kamarády.

Druhým typem je rodina dvou generací vrstevníků, kde rodiče nesou ve svém partnerském vztahu rysy vrstevníků. Jsou si rovnocennými partnery a současně vrstevníky sobě navzájem. Seznámili se prostřednictvím skupiny vrstevníků, bez explicitního záměru založit rodinu. Jsou poměrně autonomní k zasahování prarodičů do výchovy svých dětí. K lepšímu prožívání svých rolí snadno vystupují z role rodičovské, volný čas tráví více s kamarády a vrstevníky a to podporují i u svých dětí. Snaží se, aby se jejich děti pohybovaly mezi svými vrstevníky, a vrstevníky jim byli i jejich sourozenci.

Třetí se nazývá pár a děti, zde kladou rodiče vzájemný vztah na první místo a cení si osobnostních kvalit partnera. Děti jsou vítaným plodem jejich lásky, ale vzájemný vztah rodičů je vůči nim primární. Rodiče se často setkávají s určitou skupinou lidí, se kterými sympatizují, u dětí snaží podporovat vztahové schopnosti a ve styku s kamarády je podporují. (Šlechtová, 2016, s. 48,49)

V této kapitole dále představím, co je to vlastně rodina, její funkce v kontextu partnerského vztahu, rodičovství a motivace k němu, jaký má partnerský vztah rodičů význam pro děti a jak se vyvíjí dítě v náhradní rodinné péči.

2.1 Rodina

Rodina je malá primární sociální skupina, tvořená lidmi s příbuzenskými a popřípadě adoptivními vazbami. Provází člověka prakticky celým jeho životem, i když v každé fázi životního cyklu jiným způsobem. Časem závislost na původní rodině vede

k nezávislosti, založení rodiny vlastní, výchově dětí a poté k péči o staré rodiče. Hraje nenahraditelnou roli v socializaci jedince a proto je zde přítomna snaha ji analyzovat z hlediska jejich funkcí. Jako je funkce biologicko-reprodukční, ekonomická socializační a emocionální. (Buriánek, 1996, s. 102,103) Díváme-li se na výše zmíněné funkce rodiny s ohledem na partnerský vztah, spadají do nich tyto oblasti partnerského života.

Biologicko–reprodukční funkce zahrnuje plození potomků a uspokojování sexuálních potřeb partnerů. K uspokojivému naplňování této funkce se od partnerů očekává, že se umí domluvit na počtu potomků, způsobu jeho regulace a konkrétní podobě jejich sexuálního života.

Ekonomická funkce vymezuje rodinu jako prostor, ve kterém se uplatňuje různá strategie jejich členů v rámci společného hospodaření. Zde hraje roli, zda chodí do zaměstnání oba partneři, jaké mají nároky na životní standard, jestli jsou spíše šetrní nebo rádi utrácejí. Palčivou otázkou bývá i konkrétní rozdělení příjmů, zda někdo „drží kasu“, mají společný účet nebo každý hospodaří se svými vydělanými penězi.

Socializační zajišťuje výchovu dětí, předávání hodnot, vzdělávání, předávání životních názorů. Rodičovský pár svým dětem předává hodnoty, které jim konkrétně připadají důležitě způsobem, který je také pro každé jednotlivé rodiče specifický. Pro harmonický vývoj dětí a jejich pohodu je důležité, aby se otec s matkou alespoň rámcově shodli na těchto hodnotách i způsobu výchovy.

Emocionální funkce znamená uspokojení citových potřeb, vědomí jistoty a podpory. Pro partnery to znamená radost ze společně stráveného času, vzájemnou podporu v sebe rozvoji, tvorba klidné a přátelské atmosféry v rodině.

Rodina představuje pojem se silným emocionálním obsahem, pro většinu lidí pozitivním. Intimní prostředí domova je chápáno jako útočiště před starostmi a povinnostmi vnějšího světa. Pro mnohé je rodina místem, kde může být sám sebou a cítí se zde přijímán a milován lidmi, kteří ho obklopují. (Renzetti, Curran, 2003)

Láskyplný vztah partnerů je základním kamenem pohody v rodině, zajišťuje spokojenost partnerů, kteří se mohou o sebe navzájem opřít a posilovat se i v náročných životních situacích. Vytváří i příjemné prostředí pro děti, které se v přítomnosti spokojených rodičů cítí v bezpečí.

Jedním ze znaků moderní rodiny v průmyslově vyspělých oblastech světa však také je, že postupně sílí individuální zájmy jednotlivců, které mohou zastiňovat zájmy rodinné. Tento trend, který sílí od třicátých let minulého století, se projevuje

odkládáním založení rodiny do vyššího věku, soužitím bez sňatku, snižováním počtu dětí či tendencí nevstupovat do dalšího svazku po rozvodu. Někteří autoři proto mluví o tom, že tradiční rodina časem zanikne. Proti této domněnce však hovoří fakt, že dosud nebylo objeveno psychologicky lepší prostředí pro růst dětí než manželská rodina a dospělým rodinný rámec umožňuje vytvářet bezpečné místo pro svůj život a sdílení intimity s partnerem a dětmi. (Mlčák, 1996, s. 60,61).

De Singly uvádí však i pozitivní aspekty zvyšující se míry individualismu členů současné rodiny. Jeho příčinou je podle něho požadavek vlastní autonomie, to, že muž a žena chtějí zůstat sami sebou i v prostředí rodiny. Snaha jedince o osobní štěstí však nevyžaduje zánik manželství a rodiny, ale naopak rodina často představuje ideální prostředí pro to být šťastný. Člověk zde může být sám sebou díky pohledu svého partnera. *"Rozhodující pro každého z partnerů je podpora, kterou čerpá z manželského života pro vybudování své osobní identity."* (Singly de, 1999, s. 88 - 93)

Ideálním stavem je tvorba individuálního "já" v rámci ne příliš svazujícího "my". "My", které má hodnotu z hlediska očekávání a potřeb dvou autonomních partnerů. Konkrétním příkladem pozitivní stránky individualismu potom může být vstup ženy na trh práce, který sebou přináší ochranu rodinné finanční situace v případě partnerovi nezaměstnanosti a zvyšuje pravděpodobnost úspěchu dětí. (Singly, 1999, s. 88 - 93)

2.2 Rodičovství biologické a náhradní

Rodiče a děti mají podle legislativy ČR vůči sobě povinnosti a práva a rodiče mají za své dítě také rodičovskou odpovědnost. Účelem povinností a práv rodičů je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte. Rodičovská odpovědnost zahrnuje péči o dítě, zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte, zaniká jeho plnoletostí a může být změněna jenom soudem. (Zákon 89/2012Sb., § 855 – 858)

Motivací k rodičovství, jak biologickému, tak náhradnímu, je celá řada. Vágnerová ve své knize uvádí tyto: vrozená pudová potřeba mít potomky a starat se o

ně, potřeba nových zážitků a zkušeností, motivace mít děti z důvodu potřeby citové odezvy a potřeba seberealizace, která může být naplněna formou péče o dítě.

U rodičů náhradních seberealizace může probíhat i na úrovni projevení altruismu v péči o opuštěné dítě a skutečnost přijetí „cizího“ dítěte bývá i společensky oceňována. Dítě může být rodiči chápáno i jako smysl jejich existence, který přispívá k pocitu naplnění a smysluplnosti života. Vychovat dítě je nepochybně významné dílo a někteří rodiče ho mohou brát dokonce tak vážně, že po jeho osamostatnění, trpí prázdnotou. Také náhradním rodičům přináší uspokojení splnění těžkého úkolu, jako péče o přijaté dítě. Dítě jako pokračování života svých rodičů, které potvrzuje jejich kontinuitu. Tato motivace je výraznější u rodičů biologických, kde je dítě nositelem jejich genů a vlastností, ale i dítě v náhradní rodinné péči, může nést dál hodnoty a názory svých náhradních rodičů. (Vágnerová, 2012, s. 6, 7)

V minulosti bylo cílem předat dětem materiální bohatství, později morální hodnoty a vzory a dnešní výchova se snaží předat vzdělanostní kapitál. Usiluje o to, aby bylo dítě úspěšné ve škole, z čehož vyplývá dobré profesní uplatnění v budoucnosti a vedle toho se objevuje ještě nový cíl související s rostoucí individualizací a to je rozvoj osobnosti dítěte, jeho psychická pohoda a umožnění mu být sám sebou s využitím jeho vnitřních zdrojů. Rodiče stojí před úkolem, jak skloubit úspěch ve škole a rozvoj osobní přirozenosti. (Singly, 2000, 108 – 112, 127 – 134)

Náhradní rodičovství bývá ještě náročnější než rodičovství biologické, které sebou nese také řadu zátěžových situací a nutnost se nové roli učit. Tato náročnost spočívá v tom, že rodiče se na příchod přijatého dítěte nemohou společně přirozeně připravovat po dobu těhotenství a neví, kdy dítě „dostanou“. Prochází psychicky náročnou a vyčerpávající přípravou, a když se poté z nenadání ozve telefon, že je pro ně pro ně připravené dítě, bývá to pro ně šok často spojený s rozporupnými pocity. Dalším zdrojem rozlazení bývá rozdíl mezi realitou a zidealizovaným očekáváním o tom, jak se přijaté dítě bude chovat a neschopnost porozumět projevům chování dítěte, pro které je nová situace také velice náročná a musí se s ní nějak vypořádat. Pocit nejistoty přináší i náhlá změna životního stylu a proto je zapotřebí, aby si náhradní (pěstounští) rodiče uvědomili, že potrvá nějaký čas, než se se svěřeným dítětem sžijí a osvojí si novou roli. (Vágnerová, 2012, s. 11 – 13)

Matějček hovoří podobně, rodiče v náhradní rodinné péči přijímají dítě „cizí“, které je pro ně velkou neznámou. Stojí před nimi osobitý úkol dítěti porozumět, přizpůsobit mu chod rodiny. (Matějček, 2002, s. 45)

2.3 Význam partnerského vztahu rodičů pro zdravý vývoj dítěte

„Stálá přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů je dnes považována za nepostradatelnou podmínku zdravého duševního i tělesného vývoje dítěte. Další takovou podmínkou je bezpečí domova jako stabilního a chráněného prostředí.“ (Matoušek, 2003, s. 9)

Také Matějček se ve své knize zamýšlí, co dítě nejvíce potřebuje a dochází k závěru, že dítě potřebuje mnoho věcí, ale skutečně nejvíce jistotu ve vztahu ke svým lidem. Aby lidský druh přežil, byl obdařen rozumem, ale ten zcela jistě nezajistí přežití malému bezmocnému lidskému mláděti, toho ochraňuje vztah, možnost natáhnout ruce a ocitnout se v náručí matky a otce. Ti zase mají potřebu pečovat o mládě hluboce psychicky zakořeněnou, (aby tento mechanismus mohl fungovat), tomu říkáme mateřská (i otcovská) láska. (Matějček, 1994, s. 9, 10)

Psychický rozvoj osobnosti dítěte je dán složkou dispoziční a komplexem vnějších vlivů, které působí v různém poměru a proměňují se v různých fázích života, takže nelze přesně určit, jak koho ovlivní zděděné předpoklady či nakolik osobnost určuje výchova a prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. (Vágnerová, 2012, s. 16)

Chvála a Trapková ve své praxi rodinných terapeutů používají přirovnání života dítěte v rodině k životu plodu v děloze matky. Rodina je podle nich tzv. sociální děloha, ve které se dítě vyvíjí, učí a získává schopnosti v chráněném prostředí, aby se dokázalo osamostatnit a žít svůj vlastní plnohodnotný život. Pro osamostatnění dítěte autoři používají pojem „sociální porod“. (Chvála a Trapková, 2009, s. 87-89)

Vývoj dítěte od narození do osamostatnění dělí na tři etapy (trimestry) do šesti let věku, od šesti do dvanácti let a poté od dvanácti let do dospělosti. Každá fáze tohoto dospívání je spjatá s jedním z rodičů, který má na dítě v tu chvíli zásadní vliv a je důležitá jeho blízkost k dítěti, pro správné zvládnutí všech výzev, které v daném období dítě prožívá. Během svého zrání se dítě střídavě přiklání ke světu matky a otce, (různě podle pohlaví dítěte), a proto je velmi důležitá aktivní přítomnost obou rodičů. (Chvála a Trapková, 2009, s. 109 – 121)

2.4 Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči

Rozvoj osobnosti dítěte ať už vlastního či svěřeného je dán složkou dispoziční (zděděné vlastnosti, IQ, zdravotní stav atd.) a vnějšími vlivy (prostředí, výchova,...). Nelze říci, do jaké míry se jaká z těchto složek projeví a jak se bude konkrétní dítě projevovat. Zůstává však faktem, že děti přijaté do náhradní rodinné péče mívají větší adaptační problémy než děti v dané rodině vlastní. To je způsobeno mnohdy nepříznivou genetickou výbavou od biologických rodičů, (lidí, kteří selhali v roli rodičovské a leckdy i těch ostatních), zážitky ze složitého dětství či citovou deprivací ať už s biologické rodiny či ústavní výchovy. (Vágnerová, 2012, s. 16, 17)

Proces tvorby vztahu k náhradním rodičům/pěstounům trvá u konkrétního dítěte různě dlouho a probíhá různými způsoby. Průběh tohoto procesu nelze nijak předvídat, existuje však souvislost mezi délkou deprivace dítěte a množstvím potíží s navazováním pevných vztahů. Čím déle žije dítě v neuspokojivých podmínkách, tím déle mu trvá, než získá jistotu a zorientuje se v chování nových pečovatелů, aby k nim mohlo získat důvěru a cítit lásku. (Vágnerová, 2012, s. 21)

Rodina hraje důležitou roli v rozvoji sebejistoty a sebedůvěry, prožitek jistého vztahu pomáhá uchovat si vnitřní jistotu a vyrovnanost, vytvořit si pozitivní pohled na svět. Z hlediska plnění této role a pozitivního vlivu na dítě nezáleží na tom, zda jde o rodinu biologickou či náhradní. Důležité je to, jak plní své funkce. (tamtéž)

„Charakter vztahu s rodiči, především s matkou, ať už vlastní, nebo náhradní, představuje základní zkušenost, která ovlivňuje míru důvěry v možnost existence stabilní a spolehlivé citové vazby s jakýmikoli dalšími lidmi.“ (Vágnerová, 2012, s. 22)

3 Pěstounská péče jako forma náhradní péče o dítě

Pokud o dítě řádně nepečují jeho biologičtí rodiče, ať už z důvodu, že nemohou nebo nechtějí, musí být dítě podle legislativy České republiky svěřeno do péče ústavní nebo do nějaké z forem náhradní rodinné péče. „*Sociálně právní ochranou dětí se rozumí zejména... d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.*“ (Zákon č. 359/1999 Sb., § 1)

3.1 Náhradní péče o dítě

V této kapitole popíšeme institucionální rámec náhradní rodinné péče v ČR, náležitosti ústavní výchovy a jednotlivé typy náhradní rodinné výchovy.

3.1.1 Institucionální rámec náhradní péče o dítě

Agenda péče o ohrožené děti spadá v ČR do činnosti pěti resortů. Ministerstvo práce a sociálních věcí, které vykonává největší podíl činností v problematice péče o ohrožené děti. Realizace těchto činností probíhá v rámci sociálně-právní ochrany dětí a konkrétně se jedná například o právní, metodickou a kontrolní činnost v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Spolupráci na mezinárodní úrovni a monitoring v oblasti práv dítěte, vedení evidence dětí a žadatelů, zprostředkování náhradní rodinné péče.

Ministerstvo zdravotnictví, které řeší tuto problematiku na úrovni praktického lékařství pro děti a dorost a sociální pediatrie, péče poskytované v jeslích, kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do 3 let, práv dětí, prevence násilí na dětech apod.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zaštiťuje mimo jiné vzdělávání dětí v zařízeních ústavní výchovy, řeší problematiku útěků z těchto zařízení, proškolení pracovníků sociálně-právní ochrany dětí.

Ministerstvo vnitra vyšetřuje trestnou činnost dětí a páchanou na dětech a zasazuje se o prevenci těchto trestných činů. Hlavním nástrojem prevence delikventního jednání dětí je Program prevence kriminality na místní úrovni.

Činnost Ministerstvo spravedlnosti spočívá v rodinné legislativě a činnosti soudů, které provádí opatrovnická řízení a soudnictví ve věcech mládeže. (MPSV, Analýza současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti [online])

3.1.2 Ústavní výchova

Pokud biologická rodina selhává a z nějakého důvodu není možné dítě okamžitě umístit do náhradní rodiny, přichází na řadu (pokud možno dočasně) péče ústavní. Dítě zde není svěřeno do péče konkrétnímu rodiči či vychovateli, ale neosobní instituci a dálkovým opatrovníkem dítěte zůstává daná sociální pracovnice. (Matějček a kol., 1999, s. 39)

Ústavní péčí se zabývá Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů a Občanský zákoník.

Zákon č. 109/2002 Sb. rozlišuje čtyři typy zařízení **diagnostický ústav**, který bývá první místem, kam přijde dítě s nařízením ústavní péče. Zde dochází k diagnose fyzického i psychického stavu dítěte, posouzení jeho potřeb a k rozhodnutí o dalším umístění dítěte do konkrétního dětského domova či výchovného ústavu. Doba pobytu dítěte v diagnostickém ústavu zpravidla nepřesahuje osm týdnů. (Zákon 109/2002 Sb., § 5).

Dalším zařízením je **dětský domov** a **dětský domov se školou**. Dětský domov pečuje o děti dle jejich individuálních potřeb, plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Jsou sem umísťovány děti bez vážnějších poruch chování a vzdělávají se ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Dětský domov se školou je určen dětem se závažnými poruchami chování a s duševními poruchami, které vyžadují výchovně léčebnou péči. (Zákon 109/2002 Sb., § 12, 13).

Výchovný ústav pečuje o děti se závažnými poruchami chování starší 15 let, které mají nařízenou ústavní výchovu nebo uloženou ochrannou výchovu. Rozlišujeme samostatné výchovné ústavy pro děti s nařízenou ústavní výchovou, uloženou

ochrannou výchovou, pro nezletilé matky a jejich děti a pro ty, které vyžadují výchovně léčebnou péči. (Zákon 109/2002 Sb., § 14)

Ke dni 31. 12. 2016 bylo v zařízeních ústavní péče v ČR evidováno 6593 dětí. (Vodičková, 2017 [online])

3.1.3 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je pojem, který zahrnuje různé formy péče o dítě v náhradní rodině, která nahrazuje péči biologickými rodiči dítěte.

Člověk je tvor, který je schopen přijmout za vlastní i cizí opuštěná mláďata. Naše touha po dětech má nejen biologický ale i psychologický a sociální základ. Samo dítě za matku a otce a matku považuje toho, kdo se o něho laskavě stará a nezáleží mu na tom, kdo jsou jako rodiče uvedeni v jeho rodném listu. (Matějček a Dytrych, 1999, s. 65,66)

O přijetí dítěte rozhodují tzv. rodičovské postoje, které se vytvářejí celým předchozím životem, (zážitky z dětství, vztahy s ostatními lidmi, partnerský vztah, výhled na vlastní rodičovství). Rodičovské postoje nevzniknou jen během těhotenství a porodu a tím pádem jsou rodiče vlastní či pěstounští na počátku soužití s dítětem v obdobné situaci. (tamtéž)

Občanský zákoník v hlavě III. vymezuje tyto pojmy: poručenství, opatrovnictví dítěte, svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství. O osvojení poté hovoří předpis č. 89/2012 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí se v páté části věnuje pěstounské péči.

Osvojení

Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní, mezi osvojitelem a osvojencem tedy vzniká vztah obdobný vztahu rodiče s dítětem a osvojitel/é je, popřípadě jsou, zapsáni do matriky jako rodič/e dítěte. (Zákon 89/2012 Sb., §794 – §797)

Osvojitelé tedy získávají stejná práva a povinnosti, které mají rodiče při péči o nezletilé dítě. Jde zejména o péči o zdraví dítěte, o jeho tělesný citový, rozumový a mravní vývoj, zastupování dítěte a o správu jeho jmění. O osvojení rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím, musí být dítě minimálně tři měsíce v předadopční péči, kdy o

něj žadatelé o osvojení pečují na vlastní náklady. Dítě a osvojitelé mezi sebou musejí mít i přiměřený věkový rozdíl, nejdůležitější podmínkou zůstává, že osvojení musí být vždy v zájmu dítěte. (Matějček, 2002, s. 14)

Poručenství

Pokud dítě nemá rodiče, který vůči němu má a vykonává rodičovskou zodpovědnost, jmenuje dítěti soud poručníka. Poručník má zpravidla stejná práva a povinnosti jako rodič, kromě povinnosti vyživovací, kterou nemá. Po dobu než je ustanoven vhodný poručník, vykonává poručenství organ sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručík. (Zákon 89/2012 Sb., §928 – §929)

V poručenské péči bylo evidováno ke dni 31. 12. 2016 v České Republice 3013 dětí. (Vodičková, 2017 [online])

Opatrovnictví

Opatrovník je člověku jmenován soudem, pokud je to potřeba k ochraně jeho zájmu popřípadě vyžaduje-li to zájem veřejný. Opatrovník náleží zejména osobám, které mají omezenou svéprávnost, neznámé místo pobytu, jejich zdravotní stav omezuje možnost spravovat jejich jmění či hájit práva, či jsou neznámou osobou zúčastněnou při určitém právním jednání. (Zákon 89/2012 Sb., §465)

Svěření dítěte do péče jiné osoby

Soud svěří dítě do péče jiné osoby v případě, že o ně nemůže pečovat ani jeden rodič či opatrovník. Svěření do péče jiné osoby nenahrazuje pěstounskou ani předpěstounskou péči a má přednost před péčí ústavní. Pečující osoba bývá zpravidla příbuzná nebo blízká dítěti a musí zaručit řádnou péči a souhlasit s přijetím dítěte. Rodičům dítěte je soudem vyměřené výživné, které osoba pečující může vymáhat. (Zákon 89/2012 Sb., §953 – §957)

V péči jiné osoby se ke dni 31. 12. 2016 nacházelo v České Republice 4161 dětí. (Vodičková, 2017 [online])

3.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je formou náhradní rodinné péče, která je garantovaná a kontrolovaná státem. Zajišťuje uspokojení hmotných potřeb dítěte i odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče jednotlivci nebo společně manželům. Rozhodujícím činitelem je zde zájem dítěte. (Matějček, 2002)

Ve výběru vhodného pěstouna pro dítě bývají upřednostňováni příbuzní nebo blízké osoby dítěte, až pokud se mezi nimi nenajde žádná ochotná osoba, která by dokázala zaručit řádnou výchovu, je dítě svěřeno některému ze žadatelů o vykonávání pěstounské péče. (Bubleová a kol. 2014, s. 5)

Pěstoun nemá vyživovací povinnost, dítě zastupuje pouze v běžných záležitostech a stále má na zřeteli, že existuje biologická rodina dítěte se kterou je dítěti v případě zájmu povinen zajistit kontakt. V případě nápravy poměrů v biologické rodině dítěte se dítě do své původní rodiny vrací, jinak zůstává svěřeno do péče pěstounů do dosažení plnoletosti. Pěstouni tedy nahrazují rodičovskou péči ne rodiče. (tamtéž)

Ke dni 31. 12. 2016 se v ČR nacházelo 10 922 dětí v dlouhodobé pěstounské péči a 540 dětí v přechodné pěstounské péči. Pěstounů příbuzenských bylo evidováno 8009 (72,3 %), pěstounů cizích 3066 (27,7 %). (Vodičková, 2017 [online])

3.2.1 Druhy pěstounské péče

Hlavními dvěma typy pěstounské péče je pěstounství dlouhodobé a dočasné. Do dlouhodobého pěstounství patří pěstounství příbuzenské, kdy je dítě svěřeno do péče osoby příbuzné a potom PP vykonávaná cizí osobou, která je schváleným pěstounem. Dlouhodobá pěstounská péče oficiálně trvá do doby dosažení zletilosti svěřeného dítěte, ale často dítě zůstává v rodině i déle, stejně jako děti biologické. (Wikipedie, Pěstounství [online])

V české právní úpravě existuje pojem pěstounství na přechodnou dobu již od roku 2006, ale konkrétní podmínky a podoba byli ustanoveny k 1. 1. 2013. Tento institut zajišťuje okamžitou pomoc ohroženým dětem a urychluje jejich cestu do náhradní rodinné péče, rodičům zase poskytuje čas na urovnání rodinných poměrů, aby mohli své dítě dostat zpět do péče. Soud svěřuje dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu do péče lidem, kteří jsou vedeni v evidenci krajského úřadu a to

zpravidla nejdéle na dobu jednoho roku. Pěstouni vedeni v této evidenci jsou povinni být připraveni přijmout dítě kdykoliv a pobírají za to měsíční peněžní odměnu. (Bubleová a kol., 2014, s. 10)

Ke dni 31. 12. 2016 bylo v Česku evidováno 799 přechodných pěstounů a 540 dětí umístěných v pěstounské péči na přechodnou dobu. V roce 2016 zaniklo 367 přechodných pěstounských péčí, 71 dětí se vrátilo k rodičům, 182 dětí přešlo do jiné formy NRP, 81 dětí bylo osvojeno a 17 jich bylo předáno do ústavní péče. (Vodičková, 2017 [online])

3.2.2 Zprostředkování pěstounské péče

Proces zprostředkování má několik fází a podle § 19a zákona o sociálně-právní ochraně dětí spočívá ve vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení. Ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny. Ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou. (Zákon 359/1999 Sb., §19a)

3.2.3 Dávky pěstounské péče

Pěstounům náleží dle zákona 359/1999 Sb. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Osobám v pěstounské péči náleží příspěvek při ukončení pěstounské péče. (Zákon 359/1999 Sb., §47i – 47m)

3.2.4 Doprovázení pěstounů

Každá osoba pečující (pěstoun, osobně pečující poručník, případně osoba, které je svěřeno dítě do předpěstounské péče nebo do péče předcházející péči poručníka) a osoba v evidenci (pěstoun na přechodnou dobu), musí mít podle zákona 359/1999 Sb. uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče s obecním úřadem obce s rozšířenou

působností pod který náleží svým bydlištěm nebo s jinou organizací schválenou tímto obecním úřadem. (Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin)

Obsahem dohody jsou práva osob pečujících a osob v evidenci, jako je právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě, právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti, v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let, na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců. Právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě a na pomoc při udržování, rozvíjení a prohlubování sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými.

Dále povinnosti osob pečujících a osob v evidenci, povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě, umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí a v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak. (MPSV, Dohoda o výkonu pěstounské péče [online])

3.2.5 Proces odborné přípravy pěstounů

Odborná příprava pěstounů je zajišťována krajským úřadem, pro žadatele o osvojení a pěstounskou péči činí 48 hodin, pro žadatele o pěstounskou péči na přechodnou dobu 72 hodin. Probíhá individuálně (sebepoznání žadatelů a jejich rodiny, očekávání atd.) a skupinovou formou (informace o právní úpravě, právech a potřebách dítěte, povinnostech pěstounů atd.). Krajský úřad zajišťuje přípravu dětí žijících v rodině žadatele dle jejich věku a schopností. Na závěr odborné přípravy vydá zhodnocení vhodnosti žadatelů k výkonu pěstounské péče či osvojení. (MPSV, Proces zprostředkování [online])

Tematickými okruhy, které příprava obsahuje, jsou sebepoznání žadatelů, poznání a naplňování práv a potřeb svěřeného dítěte, spolupráce s dalšími odborníky, správný přístup a komunikace s dítětem, rozvoj schopností a zájmů dítěte, citové, vývojové, sociální a vzdělávací potřeby dítěte a péče o jeho zdraví, styk svěřeného dítěte s jeho biologickou rodinou, práce s dětmi již žijícími v rodině žadatele a u

pěstounství na přechodnou dobu dále ještě komunikace s původní rodinou, proces předávání dítěte a obsah a forma pravidelného vyhodnocování stavu dítěte. (MPSV, Proces zprostředkování [online])

3.2.6 Povinné vzdělávání pěstounů

Dle novely zákona o sociálně právní ochraně dětí, která vešla v platnost 1. 1. 2014 všem pěstounům, vznikla povinnost 24 hodinového vzdělávání za období 12 kalendářních měsíců. (Zk 359/1999 Sb., § 47a) Toto povinné vzdělávání je zajišťováno většinou formou akreditovaných kurzů, které pěstounům nabízejí doprovázející subjekty, kde jsou různá témata týkající se výkonu PP a péče o svěřené dítě zpracovány v rámci přednášek odborníků. Možné je i samostudium či vzdělání pomocí e-learningů. Pěstouni si mohou z nabídky vzdělávacích kurzů sami volit a pracovník doprovázející organizace jim zprostředkovává různé nabídky kurzů, popřípadě může poradit vhodnou tematiku s ohledem na konkrétní potřeby dané rodiny. (Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin [online])

4 Metodologie výzkumu

V konceptuální části své práce, jsem si vytvořila podklad pro svůj výzkum za pomoci poznatku z odborné literatury a jiných zdrojů. V této kapitole popíši cíl a výzkumnou otázku, metodu, techniku a etickou stránku výzkumu, kdo byl mým výzkumným vzorkem a jak jsem zpracovávala získaná data.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Cílem mého výzkumu je popsat a analyzovat partnerský vztah pěstounů z pohledu ženy - pěstounky, v kontextu výkonu pěstounské péče. Zda se přítomností tohoto dítěte partnerský vztah pěstounů, vzájemné chování a pohled na partnera nějak proměňuje, případně jaké změny, vnímané partnerkou, to konkrétně jsou.

K získání potřebných dat od komunikačních partnerek, pěti pěstunek, jsem použila kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru a kladené otázky jsem rozdělila do tematických celků.

V první části rozhovoru jsem zjišťovala obecné informace o rodinném stavu pěstounky, (jako je počet dětí, délka trvání partnerského vztahu celkově a před PP atd.), dále kdo přijetí dítěte do pěstounské péče navrhnul první, jaká byla reakce partnera na tento návrh a jaká byla jejich motivace k přijetí dítěte.

V druhé části se věnuji tomu, jak pěstounka osobně prožívala přijetí pěstounského dítěte, jak příchod dítěte prožíval její partner a kdo se podílel větší měrou na péči o přijaté dítě.

Třetí část otázek je zaměřena na samotný vliv PP na partnerský vztah, jaké změny v něm pěstounka/partnerka vnímá, jak přijetí dítěte do PP ovlivnilo její pohled na partnera a chování k němu, zda se změnil i partnerův pohled na ni a všimla si proměny jeho chování k ní a jestli proměny v partnerském vztahu očekávali předem. Do této části jsem zařadila i otázku, co partnerský vztah pěstounky ovlivnilo nejvíce po dobu jeho trvání a zda si všimla, jestli kvalita jejího partnerského vztahu působí na děti (jak vlastní tak přijaté do PP) a co by si podle ní měli partneři uvědomit, než začnou vykonávat PP.

V poslední části výzkumu se ptám na to, zda se téma partnerského vztahu a jeho proměny způsobené výkonem pěstounské péče objevilo v přípravě před přijetím dítěte a v povinném vzdělávání v průběhu pěstounské péče.

Hlavní výzkumnou otázkou empirické části mé bakalářské práce je: **“Zda a jak přijetí a život s dítětem v pěstounské péči proměňuje partnerský vztah pěstounů z pohledu ženy pěstounky?”**

4.2 Metoda a technika výzkumu

V prováděném výzkumu jsem zvolila kvalitativní přístup, protože ten je vhodný k získávání podrobných a relativně hlubokých poznatků o dané problematice od malého počtu respondentů. Hendl uvádí, že neexistuje jediný konkrétní uznávaný způsob provádění kvalitativního výzkumu, typicky však kvalitativní výzkum probíhá takto: Výzkumník si zvolí téma a základní výzkumné otázky, které může v průběhu výzkumu měnit či rozšiřovat. Výzkumný soubor bývá vybírán účelově a analýza získaných informací je zdlouhavější než při výzkumu kvalitativním. (Hendl, 2016, s. 46)

Polostrukturovaný rozhovor je nejčastěji používanou formou rozhovoru v kvalitativním výzkumu, protože těží z výhod rozhovoru strukturovaného i nestrukturovaného. Vytváří si určité schéma otázek, které se ovšem v průběhu výzkumu může různě upravovat. Má definované jádro otázek, které chce výzkumník položit, které jsou obohaceny otázkami doptávacími a doplňujícími, také pořadí otázek je možné různě měnit podle průběhu konkrétního rozhovoru. Průběh rozhovoru bývá pro jeho rozsáhlost zaznamenáván buď formou nějakého záznamového archu či přímo nahráváním rozhovoru na diktafon. (Miovský, 2006, s. 160,161)

Konkrétní připravené otázky kladené pěstounkám:

Kolik let trvá váš partnerský vztah k dnešnímu dni, kolik let před přijetím dítěte do pěstounské péče?

Kolik dětí máte vlastních, kolik v pěstounské péči?

Kdo navrhnul první, že přijmete dítě do pěstounské péče?

Jak na tento návrh reagoval partner? Popřípadě jak jste na partnerův návrh reagoval vy?

Jaká byla vaše motivace přijmout pěstounské dítě?

Jaká byla partnerova motivace?

Jaké bylo přijetí dítěte pro vás? Co se pro vás změnilo?

Bylo přijetí dítěte do pěstounské péče jiné než narození vlastního dítěte? Pokud bylo jiné, popište prosím v čem.

Jak přijetí dítěte prožíval váš partner?

Kdo z vás věnoval přijatému dítěti více péče a času na počátku jeho pobytu u vás?

Ovlivnilo pěstounství váš pohled na partnera nebo vaše chování k němu? Popřípadě v čem?

Ovlivnilo pěstounství partnerův pohled na vás, jeho chování k vám? Pokud ano jak?

Ovlivnilo přijetí dítěte do pěstounské péče váš partnerský vztah? Pokud ano v čem a jak?

Očekávali jste předem, že pěstounství může ovlivnit vaše partnerství? Pokud ano v jaké oblasti konkrétně jste dané změny očekávali?

Jaký vnější faktor ovlivnil nejvíce vaše partnerství za celou dobu jeho trvání?

Všimli jste si, zda kvalita vašeho partnerského vztahu ovlivňuje vaše děti? Pokud ano, jak konkrétně?

Co je podle vás důležité, aby si zájemci o přijetí dítěte do pěstounské péče uvědomili předem ohledně vlivu přijetí dítěte na partnerský vztah?

Upozornil vás někdo na možný vliv přijetí dítěte do pěstounské péče na váš partnerský vztah během přípravy na výkon pěstounské péče?

Zazněly nějaké informace k tomuto tématu během povinného vzdělávání pěstounů?

4.3 Etická stránka výzkumu

Data od komunikačních partnerek jsem sbírala formou polostrukturovaných rozhovorů, které probíhaly v příjemné atmosféře jejich rodinného prostředí. Na začátku rozhovoru jsem komunikačním partnerkám vysvětlila, že jejich odpovědi použiji ve své bakalářské práci, že jim bude ponechána naprostá anonymita, na kteroukoliv otázku či otázky nemusí odpovídat, popřípadě mohou rozhovor kdykoliv ukončit a jejich odpovědi nepoužiji a že jejich zkušenosti nezneužiji ke komerčním účelům.

4.4 Výzkumný soubor

Jako techniku tvorby výzkumného souboru jsme zvolila účelový výběr, který je založen na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat. Účelový výběr neumožňuje širokou generalizaci výsledků výzkumu, ale umožňuje získat široké poznatky od respondentů, kteří mají k danému tématu co říci. (Disman, 2003, s. 112)

Mým vybraným výzkumným souborem je skupina žen - pěstounek, kterým je v současné době svěřeno jedno dítě do pěstounské péče.

4.5 Zpracování dat

V rozhovorech získané informace jsem převedla do písemné podoby ručním přepisem. Vytvořila jsem si kódy u jednotlivých odpovědí komunikačních partnerek, pročítáním těchto kódů mi vyplynuly jednotlivé kategorie, podle hlavních témat, o kterých se v rozhovorech mluvilo. Výzkumná data interpretuji nejdříve v profilech jednotlivých pěstounek, poté v rámci vyplynulých kategorií a na závěr jsem sepsala příběhy partnerství pěstounek v kontextu pěstounské péče.

5 Profily pěstounek a stručné informace o jejich případě

V této kapitole stručně představím příběhy jednotlivých pěstounek. Jejich motivace pro rozhodnutí přijmout dítě do pěstounské péče. Jak přijetí konkrétně proběhlo. Jak se k přijatému dítěti stavěli jako manželé. Zda pěstounství ovlivnilo jejich partnerské vztahy a jak. Jestli je na možný vliv přijetí dítěte do pěstounské péče upozornil někdo během přípravy a povinného vzdělávání.

5.1 Anna

Partnerský vztah Anny a jejího manžela trvá k dnešnímu dni 19 let, oba do manželství vstupovali s vidinou, založit velkou rodinu. Hned na počátku manželství však Anně diagnostikovaly toxoplazmózu s tím, že nejspíš nebude moci mít děti. Proto manželovi navrhla si dítě adoptovat. Ten nejprve odmítl, ale poté si to promyslel a po třech měsících navrhl, že se půjdou informovat, co je konkrétně potřeba, aby získali dítě z dětského domova. Podali žádost o adopci a Anna otěhotněla, žádost tedy zrušili. Narodil se jim syn, poté Anna třikrát potratila v pokročilém stádiu těhotenství. Po prožitých potratech, které Anna označila za skutečnost, která nejvíce ovlivnila vztah s jejím manželem, (právě kvůli její tíživosti), podali žádost o adopci znova. Na přípravných kurzech jim řekli, že zájemců o adopci je dostatečné množství a více jsou potřeba pěstouni. Anna s manželem ve světle této skutečnosti změnili svůj požadavek z osvojení na pěstounskou péči.

Během přípravy na výkon pěstounské péče Anna otěhotněla opět. Rozhodla se však s manželem, že dítě do PP si vezmou, i když nepotratí, a narodí se jim i jejich vlastní. Motivací přijmout dítě do PP, byla tedy pro oba manžele touha po dalším dítěti a také pomoci nějakému potřebnému dítěti. Dítě z dětského domova dostali, když jejich staršímu synovi bylo 5 let, dceři 1 rok a svěřenému dítěti téměř 4 roky.

Narození vlastních dětí a přijetí svěřeného dítěte je podle Anny nesrovnatelné, na vlastní dítě se připravujete během těhotenství, budujete si s ním vztah postupně a poté se vám narodí malé miminko, „nepopsaný list“. Na dítě z dětského domova, se sice

také těšila, ale telefonát, že je pro ně připravené dítě, byl pro ni šok. Navíc dostali dítě, které už mluvilo, chodilo, chovalo se nějakým způsobem, kterému ne vždy rozuměla.

Zejména počátky byly pro všechny zúčastněné těžké, trvalo nějaký čas, než se mezi nimi utvořil hluboký vztah a sžili se navzájem. Anna uvádí, že ji byl manžel oporou a obdivuje ho za jeho snahu být dobrým otcem a pěstounem.

Nad možností vlivu pěstounství na partnerský vztah Anna nepřemýšlela a ani si nevybavuje, že by se s tímto tématem setkala během přípravy pře výkonem PP a během povinného vzdělávání.

5.2 Barbora

Barbora má dvě dcery s prvním manželem, po rozvodu se seznámila se svým nynějším mužem a s ním přijala dítě do pp, protože se, dle svých slov, chtěla podělit o své štěstí s někým potřebným a muž s jejím nápadem souzněl, pěstounkou se stala jen ona. Zhruba čtyři roky po přijetí dcery do pěstounské péče se jim narodila ještě jedna dcera.

Přijetí dcery do PP pro ni bylo náročné, musela se, jak říká, s dcerou „vyladit“, smířit se s jejími limity (intelligenčními a s epilepsií) i s její náročnější povahou. Přijetí Bětky pro ni bylo nesrovnatelné s narozením vlastních dětí. „*Vlastní dítě se vám narodí voňavé, nepopsané, do pěstounské péče dostanete dítě zraněné, které už má ledacos odžito.*“ První rok přijatá dcera potřebovala prakticky všechn její čas. Náročné jsou i asistované setkání s biologickou rodinou dcery.

Pěstounka uvádí, že tráví s přijatou Bětkou více času než partner, ale manžel je pro ni velkou oporou a když není v práci, tak se také doma zapojuje do péče o děti, včetně Bětky. Výkon pěstounské péče ovlivnil její partnerský vztah pozitivně, semklo je to s mužem, váží si ho za jeho oporu a jako zdroje síly a rady. Vnímá, že partner ji za zvládání těžkých situací také obdivuje.

Barbora očekávala, že přijetí dítěte do pp bude zkouškou i pro jejich vztah, ale věřila, že to zvládnou. Během přípravy před výkonem pp a během povinného vzdělávání, ji však na možnost takové zátěže neupozornil. Pouze jedna lektorka prý zmínila, že jí přeje, aby si partneři užili sebe navzájem, než dostanou dítě.

5.3 Dana

Dana má se svým manželem tři již dospělé děti. Po 21 letech společného života přijali do pěstounské péče Dominiku, vzdálenou příbuznou pěstounky, které v té době bylo již 15 let. Dominika žila doma v psychické i fyzické chudobě, a kdyby ji pěstounka nepřijala, byla by umístěna do ústavní péče.

S návrhem přijmout tohoto konkrétního mladého člověka přišla první pěstounka a manžel souhlasil, protože viděl, že je to potřeba. Její i manželovou motivací bylo pomoci Dominice, aby nemusela do dětského domova.

Pěstounství pro ni i muže bylo velice náročné, protože Dominika nebyla zvyklá dodržovat žádná pravidla, žít normálním rodinným životem. Ve věku patnácti let, už její chování nemohli moc ovlivnit. Přijaté dceři se více věnovala ona/pěstounka a svého muže vnímala jako psychickou podporu.

Partnerský vztah Dany a jejího muže pěstounství ovlivnilo pozitivně, náročná situace je semkla a byli si oporou. Dana si všimla, že její spokojenost v partnerském vztahu působí dobře na děti.

Před počátkem výkonu PP žádný vliv na partnerský vztah neočekávala, neměla čas o tom přemýšlet, protože na rozmyšlení celé situace měli pouze dva dny. Přípravu před počátkem výkonu pěstounské péče neabsolvovala a během povinného vzdělávání se s tématem partnerství nesetkala.

5.4 Eliška

Eliška žije se svým manželem 24 let, již od dětství měla problémy se štítnou žlázou a musela se léčit. Během těhotenství se její zdravotní potíže prohloubily a lékař ji doporučil už děti nemít nebo maximálně jedno. S manželem se rozhodli, že budou mít ještě dvě a pak uvidí. Po narození třetí dcery požádali o zařazení do evidence pěstounů. Emu dostali, když jí bylo necelých půl roku a jejich nejmladší dceři ani ne dva roky. Rok po přijetí Emy se jim narodila další dcera a poté ještě syn, to už bylo pěstounce čtyřicet let. S manželem usoudili, že šest dětí jim stačí.

Pěstounka si nevzpomíná, že by jeden z nich přišel s návrhem přijmout dítě první, ten plán se jim rodil v hlavě oběma, pěstouny se také stali oba. Motivací pro pěstounství jim tedy byla touha po dalším dítěti, navíc jejich známí měli dítě v PP a jim

to přišlo jako dobrý způsob pomoci konkrétnímu člověku. Pro pěstounskou péči se rozhodli, protože už měli vlastní děti a přišlo jim to jako nejlepší forma pomoci.

Pro Elišku bylo na pěstounství nejtěžší právě ten malý věkový rozdíl mezi vlastní a přijatou dcerou, obě potřebovaly hodně času a péče. Ema je navíc velmi temperamentní a jiná než jejich biologické děti. Manžel ji však v nové situaci pomáhal a byl jí oporou.

Možnost vlivu PP na jejich manželství si předem neuvědomila, myslela si, že to bude podobné jako u dětí vlastních. Jejich vztah však pěstounství ovlivnilo pozitivně, semklo je, naučilo více komunikovat a společně se modlit. Pěstounka klade veliký důraz na upřednostnění partnerského vztahu před vztahem k dětem a na společný čas a zážitky manželů.

Během přípravy a povinného vzdělávání, je na možný dopad pěstounství na partnerský vztah nikdo neupozorňoval. Jen soudkyně je od záměru přijmout romské dítě do PP odrazovala tím, že to prý negativně ovlivní celou jejich rodinu.

5.5 Helena

Helena žije se svým manželem 25 let, po svatbě se jí dlouho nedařilo otěhotnět. Navrhla tedy manželovi možnost vzít si dítě do pěstounské péče. Ten nesouhlasil, ale po roce, ve kterém dokonce o jedno vysněné miminko přišli, sám přišel s návrhem požádat si o svěření dítěte do pěstounské péče. Miminko dostali, když jejich manželství trvalo již pět let.

Motivací přijmout dítě do PP byla pro Helenu touha mít dítě. Pěstounství si jako formu náhradní rodinné péče vybrala, protože věděla, že je pěstounů málo a hodně vhodných dětí. Partner si také přál dítě a navíc chtěl partnerce vyhovět, pomoci ji, aby se netrápila. Počátek výkonu PP, byl pro oba radostný, konečně měli své miminko, a zároveň velice náročný, Helga velmi často a hlavně v noci brečela.

Pěstounka přestala řešit, že nemohou mít vlastní dítě a do dvou měsíců otěhotněla. Poté se jim narodily ještě dvě vlastní děti.

Postupem času však život se svěřeným dítětem začal být náročnější, Helga je velice temperamentní, dodnes má problém dodržovat pravidla a s tím se těžce vyrovnával zejména pěstoun, který má rád řád a je přísný. Helena se s manželem hádala o výchovném stylu vhodném pro jejich přijatou dceru.

Helena nečekala, že pěstounství může ovlivnit jejich vztah, ani je na to neupozornil žádný odborník. Od záměru přijmout dítě romského etnika je však velmi často zrazovalo okolí.

6 Interpretace výzkumných dat podle kategorií

Kvalitativní výzkum nemá a ani nemůže mít ambici najít obecně platná fakta o tématu, kterým se zabývá, ale některé odpovědi pěstounek v mnou zvoleném výzkumném souboru, se nesly v obdobném duchu. Popíši i v jakých oblastech se odpovědi lišily a v čem. Svě poznatky jsem rozdělila do osmi podkapitol podle hlavních kategorií, které z rozhovorů vplynuly. Na závěr této kapitoly jsem ještě zařadila shrnutí, kde diskutuji o získaných datech.

6.1 Obecné informace o rodinách pěstounek

Všechny pěstounky, které se účastnily výzkumu, mají jedno dítě přijaté do PP a více dětí vlastních (2 – 5). V okamžiku přijetí dítěte žili v dlouhotrvajícím stabilním partnerském vztahu (3 až 21 let společného života). Návrh přijmout pěstounské dítě přišel z jejich strany, pouze Eliška odpověděla, že k tomuto rozhodnutí dospěli s mužem společně.

6.2 Motivace pro přijetí dítěte do pěstounské péče

Dotazované pěstounky uvedly dva typy motivace pro přijetí dítěte do pěstounské péče touha po dítěti, když nemohly mít v aktuální čas vlastní a touha pomoci potřebnému dítěti.

„Od mládí jsem si přála hodně dětí. Přirozenou cestou to bylo komplikované, proto jsem se rozhodla pro PP.“ (Anna)

„Chtěla jsem pomoci dítěti, které pomoc potřebuje. Byli jsme šťastní, nic nám nechybělo a byli jsme za to vděční.“ (Barbora)

Pěstounky vnímali partnerovu motivaci k přijetí dítěte shodnou s tou svou, někde byl u partnera ještě přítomen prvek snahy vyhovět partnerce, udělat jí radost.

6.3 Role partnera v kontextu pěstounské péče

Zkušenost většiny pěstounek se shodovala v tom, že plán přijmout dítě do pěstounské péče navrhly ony, v jednom případě k tomuto rozhodnutí došli manželé společně. Partneři pěstounek někdy potřebovali několik měsíců čas na zpracování a promyšlení této možnosti, nejdříve se k přijetí dítěte stavěli odmítavě, ale po nějakém čase, se k tématu sami vrátili a chtěli dítě přijmout.

„Jeho první reakce byla spíše odmítavá. Musel si na tento nápad teprve zvyknout. Asi po třech měsících za mnou sám přišel s návrhem, že se půjdeme zeptat na sociálku, jaké jsou podmínky a co je potřeba k přijetí dítěte vyřídit.“ (Anna)

Muži pěstounek ve výzkumném souboru věnovali přijatému dítěti méně přímého času než pěstounky, z důvodu že chodili do práce, zatímco ony zůstaly nějaký čas s dítětem doma. Po příchodu z práce se ale do péče o děti vlastní i přijaté zapojovali a měli s pěstounkami rovnoměrně rozdělenou péči i starosti.

„Stejně jako u ostatních dětí já, matka, byla jsem s ní do 6 let doma, otec se jí věnoval po příchodu s práce.“ (Eliška)

„Více času na Aleše jsem měla já, protože jsem byla na rodičovské dovolené s nejmladší dcerou. Ale péči a starosti jsme asi oba dávali stejně.“ (Anna)

Pěstounky své muže vnímaly jako zdroje podpory, síly a vážily si jich za to, že se zapojili do péče o přijaté dítě a byli jim oporou v řešení nových a často obtížných situacích spojených s přítomností pěstounského dítěte v rodině.

„Partner byl takový můj supervizor, který mi pomáhal hledat chyby v mém jednání s dítětem, podporoval mne maximálně a pomáhal hledat řešení náročných situací, kterých bylo mnoho.“ (Barbora)

„Ocenila jsem, že mě psychicky podporoval, začala jsem si ho více vážit.“ (Dana)

Partneři se s přítomností přijatého dítěte a se změnami, které jeho přítomnost přinesla, zpravidla vyrovnávali lépe než pěstounky. Rychleji si na novou situaci zvykli,

limity přijatých dětí brali více s nadhledem a nenechali se náročností nové situace tak rozrušit. Právě proto mohli být svým partnerkám oporou.

„Myslím, že se manžel novou situací nenechal vykoletit tolik jako já.“ (Anna)

„Partner prožíval přijetí dítěte mnohem lépe než já. Vyladil se dřív.“ (Barbora)

6.4 Přijetí dítěte

Dotazované pěstounky shodně uvedly, že přijetí dítěte do pěstounské péče a následný život s ním, bylo náročné více, než očekávaly.

„Bylo to nečekaně velmi náročné.“ (Eliška)

Důvody, které, podle pěstounek, způsobují obtížné sžívání s přijatým dítětem, jsou dvojího typu. Prvním je, že přijaly dítě „náhle“, i když se na výkon pěstounské péče připravovaly a těšily, přítomnost „cizího“ dítěte v jejich rodině, byla náhlá změna. Pěstounky neměly možnost navazovat s dítětem citovou vazbu během těhotenství, podílet se na příchodu dítěte na svět a ovlivnit zážitky a prožitky z jeho raného dětství.

“Dominika k nám přišla už jako hotový člověk, kterého jsme neměli možnost už nijak ovlivnit.“ (Dana)

„U Emy chybělo oboustranné navazování vztahu během těhotenství“ (Eliška)

Jako druhý důvod označují vrozené odlišnosti dítěte, odlišnou genetickou výbavu, než mají jejich děti vlastní, jiný temperament, náročné chování přijatého dítěte.

„Přijetí dítěte bylo náročné. Museli jsme se na sebe vyladit. A pokorně přijmout to, že povahové vlastnosti moc nezměníme. Inteligenci a epilepsii také ne.“ (Barbora)

„Dcera má jiný temperament než naše děti, jiné geny, zásadní odlišnosti v chování již od malička. Zejména zpočátku chyběla pevná citová vazba...“ (Eliška)

„... a tím že „zlobil“ mi v tom moc nepomáhal. Snažila jsem se být trpělivá a pozitivní, ale i tak to bylo velmi náročné období.“ (Anna)

6.5 Vliv pěstounství na partnerský vztah

Partnerský vztah pěstounek ovlivnilo pěstounství pozitivně. Mluví o semknutí a vzájemné podpoře, které byly zapříčiněny velkou náročností života se svěřeným dítětem.

„Víc nás to k sobě semklo. Museli jsme často spolu probírat výchovné taktiky, přemýšlet co ještě by mohlo pomoci.“ (Barbora)

„Ano, ovlivnilo. Ocenila jsem, že mě psychicky podporoval, začala jsem si ho ještě víc vážit.“ (Dana)

„Myslíme si, že nás to semklo proto, že to bylo opravdu velmi náročné. A stále je. Je to důvod naší komunikace, je to důvod pro společnou modlitbu.“ (Eliška)

Někdy se vztahu však objevily i nedorozumění a hádky kvůli přijatému dítěti.

„...proběhly hádky, výčitky, obviňování.“ (Helena)

Pěstounky vypovídají, že změnu pohledu jejich partnera na ně nezaznamenaly nebo byla tato změna pozitivní. Partneři jim vyjadřovali, že si jich váží za to, že zvládají náročnost situace.

Samy říkají, že jejich pohled na partnera se změnil, že si ho váží za jeho podporu, dodávání síly a pomoc. Za to, že se k nové situaci jejich partner postavil čelem.

„Obdivovala jsem, že i když to pro něho také není lehké, tak se s tím pere fěrově, upřímně, stylem jeho vlastním.“ (Helena)

„... víc si ho vážím. Vidím jeho snahu, trpělivost a chtění být dobrým otcem a pěstounem“ (Anna)

6.6 Největší vliv na partnerský vztah

Odpovědi na otázku, která skutečnost ovlivnila nejvíce jejich partnerských vztah za celou dobu jeho trvání, se u jednotlivých pěstounek velmi lišily. Objevily se zde faktory pozitivní i negativní.

Mezi negativními faktory se objevila ztráta nenarozených dětí a rozdílné názory na výchovu svěřeného dítěte či nepřizpůsobivé chování svěřeného dítěte.

„Bylo to přijetí Dominiky do pěstounské péče. Její problémové chování a neschopnost bezkonfliktního fungování v rámci rodiny, pro nás byla obrovská zátěž.“
(Dana)

Pozitivním faktorem, který ovlivnil vztah pěstounek nejvíce, bylo narození vlastního dítěte.

„Bylo to narození vlastního dítěte. To bylo nesmírně krásné a naši lásku to upevnilo.“ (Barbora)

6.7 Příprava na výkon pěstounské péče

Ani jedna z pěstounek se nesetkala nebo si nevzpomíná, že by se setkala s tématem vlivu pěstounství na partnerský vztah pěstounů během přípravy před výkonem pěstounské péče ani během povinného vzdělávání.

Dotazované pěstounky se domnívají, že je důležité, aby si partnerský pár, který se rozhodl přijmout dítě do pěstounské péče, uvědomil, že je to velice náročná záležitost. Dále, uvádějí, že je důležité spolu s partnerem o všem komunikovat a umět se podpořit, vyjasnit si názory ohledně výchovy svěřeného dítěte, povinného vzdělávání či kontaktu s biologickou rodinou.

6.8 Shrnutí

Cílem mého výzkumu bylo analyzovat a popsat, zda a jak výkon pěstounské péče ovlivňuje partnerství pěstounů z pohledu ženy - pěstounky.

Všechny pěstounky vybrané do mého výzkumného souboru, aniž bych o tom věděla předem, uvedly stejné výchozí podmínky v jejich rodinách před vstupem do pěstounské péče. Všechny v době podání žádosti o zařazení do evidence pěstounů žily ve stabilním dlouhotrvajícím partnerském vztahu a návrh přijmout dítě do PP přišel z jejich strany (v jednom případě pěstounka uvedla, že plán přijmout pěstounské dítě

vymysleli s manželem společně). V současnosti mají jedno dítě v pěstounské péči a více dětí vlastních.

Motivací pro přijetí dítěte byla pro tyto pěstounky jejich touha po dítěti, snaha pomoci nějakému dítěti nebo obě uvedené motivace společně. Partnerovu motivaci vnímají shodnou s tou svou. O těchto motivacích, které se objevovaly u dotazovaných pěstounek, hovoří i Vágnerová (2012, s. 6, 7).

Partneři pěstounek je v rozhodnutí přijmout dítě do pěstounské péče podpořili, pouze v některých případech potřebovali nějaký čas (v řádu měsíců) na rozmyšlení. Během samotného výkonu PP pěstounky své partnery vnímají jako zdroj podpory a pomoci. Uvádějí větší potřebu komunikace a vyjednávání výchovných strategií s partnerem a snahu partnerů zapojovat se do péče o děti vlastní i přijaté.

Přijetí svěřeného dítěte a jeho příchod do rodiny všechny partnerky hodnotí jako velmi náročnou situaci. Tento závěr, který jsem učinila na základě výpovědí pěti komunikačních partnerek v mém výzkumu, se plně shoduje s tím, co píše Vágnerová (2012, s. 11 – 13) a Matějček (2002, s. 45).

Pěstounky uvedly, že výkon pěstounské péče měl a má vliv na jejich partnerství, tento vliv vnímají jako pozitivní, mluví o semknutí se s partnerem kvůli náročnosti PP. Svých partnerů si nyní váží více než před přijetím dítěte do PP díky jejich podpoře v těžkých chvílích, i když více přímé péče a času věnovaly přijatému dítěti ony. Zmiňují se i o úctě ze strany partnerů k nim.

Kolouchová přemýšlí o vlivu pěstounství na partnerský vztah v obdobném duchu jako pěstounky v mém výzkumném vzorku. Píše, že pěstouni přiznávají, s odstupem určitého času, že přijetí dítěte byla větší zátěž, než si dovedli představit a že většina péče o přijaté dítě spočívá na pěstounce. *„Jejich vztahy se pod touto zátěží změni, neměla by to však být změna k horšímu. Měly by se naopak upevnit společným úsilím i společně prožívanou radostí, kterou každé milované dítě přináší.“* (Kolouchová, 2002, s. 121)

Ani jedna z pěstounek se nesešla s tématem možného vlivu PP na partnerství během přípravy před výkonem PP ani během povinného vzdělávání. Toto téma není explicitně uvedeno v tematických okruzích, kterými by se měli pěstouni během přípravy na výkon pěstounství zabývat. (MPSV, Proces zprostředkování [online]). V těchto tématech je však řeč o poznávání rodinného systému, do kterého partnerský vztah rodičů – pěstounů určitě patří. V kontextu sociální práce, která se na přípravě pěstounů a

jejich povinném vzdělávání během výkonu PP podílí, tento fakt, myslím, stojí za povšimnutí.

7 Příběhy partnerství v kontextu pěstounské péče

V této kapitole převyprávím celý příběh pěstounů s důrazem na jejich partnerský vztah.

7.1 Anna

Anna žije se svým manželem již 19 let. Do manželství oba vstupovali s vidinou založit velkou rodinu. Na počátku jejich manželství, byla Anně diagnostikována toxoplazmóza a byla informována, že vlastní děti pravděpodobně nikdy nebude mít. Anně přišlo jako vhodné řešení jejich situace dítě adoptovat, manžel nejdříve nesouhlasil, ale po třech měsících promýšlení navrhl, aby se šli informovat, co je konkrétně k přijetí dítěte potřeba.

Od té chvíle již bylo přijmout dítě z dětského domova jejich společnou záležitostí. Podali žádost o osvojení dítěte, ale když Anna krátce poté otěhotněla, žádost ihned stáhli. Narodil se jim syn, poté Anna otěhotněla ještě třikrát, ale všechna těhotenství skončila smrtí dítěte v jejich pozdním stádiu. Smrt jejich tří nenarozených dětí, byla podle Anny největší zátěž jejich partnerského vztahu za celou dobu jeho trvání.

Po třetím potratu Anna s manželem žádost o osvojení dítěte znovu podali, na přípravných kurzech jim doporučili, aby se stali pěstouny. Konkrétně jim bylo řečeno, „*osvojit si dítě znamená ho vlastnit, vzít si dítě do pěstounské péče, znamená dítěti pomoci*“. Ve světle tohoto doporučení manželé svůj požadavek změnili na žádost o zařazení do evidence pěstounů.

Během přípravy na PP Anna opět otěhotněla, rozhodli se však s manželem, že dítě z dětského domova přijmou, i když nepotratí a narodí se jim i jejich vlastní. Brali to jako poděkování Bohu za jejich dítě. Aleše dostali z dětského domova, po 9 letech jejich společného života, když jejich dceři byl rok a Alešovi 3 roky a 9 měsíců.

Zejména počátky výkonu pěstounské péče byli náročné, trvalo dlouho, než všichni členové rodiny s novou situací vypořádali. Vlastnímu synovy, který byl v té době pětiletý, trvalo nějaký čas, než si zvykl, že na něj rodiče nemají tolik času. Pěstounce

trvalo dlouho, vytvořit si k Alešovi mateřský vztah a bylo pro ni náročné skloubit Alešovo „zlobení“ s hladkým chodem domácnosti. Pro Aleše bylo těžké získat k pěstounům důvěru. Manžel se prý s novou situací vypořádal nejkldněji.

Anna uvádí, že právě díky společně prožité zátěži (potratům) a společné motivaci (touze po velké rodině), společně s manželem zvládli velice náročný začátek výkonu pěstounské péče. Velice důležité pro úspěšné vykonávání pěstounské péče je podle ní pevnost partnerského vztahu, vzájemná podpora a povzbuzení.

Anna svěřenému dítěti věnovala více času, protože byla doma na rodičovské dovolené s dcerou, ale když byl doma manžel, tak si podílel na chodu domácnosti a péče o děti rovnoměrně. Anna ho velice obdivuje za to, že jí byl a pořád je oporou a upřímně se snaží být dobrým otcem a pěstounem.

Nad možným vlivem výkonu pěstounské péče na partnerský vztah Annu nikdy nenapadlo přemýšlet. Ani si není vědoma, že by je na tuto možnost někdo upozornil během přípravy na výkon pěstounské péče ani nyní během povinného vzdělávání. Sama vnímá, že pevnost a harmonie v partnerství má pozitivní vliv na děti v rodině.

7.2 Barbora

Barbora zůstala sama se dvěma dětmi předškolního věku. Potkala svého nynějšího muže, ten přijal její děti bez problému a vytvořili společně harmonickou rodinu. Pěstounku napadlo, že by se o své štěstí chtěla podělit s nějakým potřebným dítětem a přijmout ho do pěstounské péče. Manžel reagoval kladně, dlouho o tom společně přemýšleli. On věděl, že dokáže přijmout a milovat další dítě a rád Barboře vyhověl. Pěstounkou se stala jen ona. Z dětského domova dostali dvouletou holčičku a po čtyřech letech se jim narodila ještě vlastní dcera.

Sžívání s přijatou dcerou bylo pro pěstounku náročné, musela pokorně přijmout její limity, jako je epilepsie a nižší inteligence. Museli si doma nastavit řád a rozdělit povinnosti, protože přijatá Bětka vyžadovala všechn pěstounčin čas. Přibyli jim také asistované návštěvy s biologickou rodinou holčičky.

Manžel se s novou situací vypořádal lépe, rychleji se na Bětku „vyladil“. Pěstounka dává do souvislosti jeho lepší zvládnání situace s tím, že chodí do práce a s dětmi tráví méně času. Byl pro pěstounku zdrojem opory, síly i rady, když si připadala bezmocná.

Výkon pěstounské péče je jako partnery semkl, byli nuceni spolu více komunikovat, hledat vhodné výchovné taktiky, což před tím ve výchově jejich vlastních dcer nepotřebovali. Manžel partnerce pomáhal řešit náročné situace a hledat vhodný způsob jednání s přijatou dcerou. Barbora si ho velmi váží za jeho klid, nadhled a ochotu o věcech přemýšlet a hledat a objevovat.

Největším milníkem pro jejich vztah však podle pěstounky bylo narození jejich společného dítěte, které ještě znásobilo jejich lásku.

Pěstounka vidí na svých dětech, že její harmonický vztah s partnerem je pro ně důležitý. Že jsou jim vděční, za to, že se nehádají, umějí se domluvit.

Barbora očekávala před přijetím dítěte do pěstounské péče, že to bude zkouška i pro jejich partnerství, věřila ale, že to zvládnou a dobře to dopadne. Nevzpomíná si, že by zazněli nějaké informace ohledně partnerství pěstounů během přípravy ani při povinném vzdělávání. Pouze při schvalování jim, řekli, ať si zatím užijí sebe.

7.3 Dana

Dana žila poklidným rodinným životem, s manželem měli tři děti. Dominika k nim přišla, když jejich děti byly již na střední škole a jejich manželství trvalo 21 let. V biologické rodině Dominiky to nefungovalo, žila ve fyzické i duševní chudobě. Už bylo rozhodnuto o odebrání mladé slečny do ústavní péče. Dana je s Dominikou vzdáleně příbuzná a rozhodla se, že ji přijme do své rodiny. Manžel Dany s tímto rozhodnutím souhlasil, protože viděl, že je takový krok potřeba udělat, aby Dominice pomohli.

Přijetí Dominiky bylo pro celou rodinu pěstounky náročné, Dominika nebyla zvyklá dodržovat pravidla, neuznávala mužskou autoritu, to bylo těžké přijmout pro manžela. Poklidný rodinný život byl, dle slov pěstounky „postaven na hlavu“. Přijaté dceři více času věnovala pěstounka, ale manžel jí byl psychickou oporou.

Partnerský vztah pěstounství upevnilo, manželé si byli vzájemně oporou, i když pěstounka uvádí, že to byla největší zátěž, kterou za dobu trvání jejich vztahu prožili.

To že by přijetí dítěte do pěstounské péče mohlo ovlivnit její partnerský vztah, pěstounka neočekávala, uvádí, že neočekávali nic, protože vše přišlo náhle, měli dva dny na rozmyšlení. Přípravu před zařazením do evidence pěstounů Dana s manželem

neabsolvovali, jak pěstounka říká, „*spadli jsme do toho rovnýma nohama*“. Během povinného vzdělávání pěstounů s nimi o partnerském vztahu nikdo nemluvil.

7.4 Eliška

Eliška se vdala před 25 lety. Již od dětství měla zdravotní problémy se štítnou žlázou a musela brát léky. Během prvního těhotenství se její zdravotní stav zhoršil a lékaři ji doporučili, aby už další dítě neměli nebo jenom jedno, pokud další dítě opravdu chtějí. Manželé se rozhodli, že chtějí ještě dvě děti a ty se jim opravdu narodily.

Po narození třetího dítěte požádali o přijetí dítěte z dětského domova. Vybrali si pěstounskou péči jako pro ně nejvhodnější druh náhradní rodinné péče a půlroční Emu dostali, když jejich nejmladšímu dítěti nebyly ještě ani dva roky. Poté se jim narodily ještě dvě děti vlastní.

Motivací přijmout dítě do PP pro manžele byla touha po dalším dítěti a těhotenství bylo pro pěstounku riziko. Dle pěstounčiných slov cítili, že výchova dětí je jejich životní poslání a mít tři jim přišlo málo. Dále jim PP připadala jako vhodný způsob pomoci konkrétnímu potřebnému dítěti. Na nápadu přijmout dítě se shodli oba, ani si nepamatují, kdo to vyslovil první, pěstouny se stali oba.

Život s pěstounským dítětem byl pro ně velmi náročný zejména zpočátku. Mezi nejmladším vlastním dítětem a svěřeným, je malý věkový rozdíl a to byl podle pěstounky hlavní důvod této náročnosti. Obě děti potřebovaly mnoho času a péče. Ema byla navíc velmi temperamentní a chovala se jinak, než byla pěstounka zvyklá u svých vlastních dětí.

Pěstounka očekávala, že přijetí dítěte pro ně bude podobný jako narození vlastních dětí, ale nebylo tomu tak, i když se o to snažili. Chybělo jim navazování vztahu s dítětem již během těhotenství a zpočátku i silná citová vazba.

S dětmi byla doma pěstounka, která jim tudíž věnovala více času, ale manžel se po příchodu s práce také dětem velmi věnoval a pomáhal s chodem domácnosti. Eliška ho vnímá jako zdroj podpory a je mu za jeho pomoc vděčná.

Eliška uvádí, že je pěstounství jako partnery semklo, protože bylo a je velmi náročné. Naučili se spolu lépe komunikovat, více se společně modlit. Pěstounka klade důraz na upřednostnění vztahu s manželem před vztahem s dětmi a na společně strávený

čas jenom s manželem. Myslí si, že je pro děti důležité, když se rodiče sobě věnují jako partneři a jsou spokojení.

Pěstounka nečekala, že by pěstounství mohlo ovlivnit jejich partnerský vztah, myslela si, že to bude podobné jako u vlastních dětí. Během přípravy k pěstounství ani povinného vzdělávání je na možnost zátěže přijetí dítěte na partnerský vztah nikdo neupozornil.

7.5 Helena

Helena s manželem se brali s úmyslem hned založit rodinu, ale miminko dlouho nepřicházelo. Zhruba po dvou letech snažení Barbora začala přemýšlet, že by pro ně mohlo být vhodným řešením přijmout dítě z dětského domova. Manžel s tímto nápadem nejdříve nesouhlasil, ale po roce, během něhož dokonce o jedno vysněné miminko přišli, sám navrhl, aby si nějaké dítě vzali. Jeho motivací byla touha po dítěti a chtěl manželce vyhovět, pomoci jí, aby se netrápila.

Právě pro pěstounskou péči se rozhodli, protože si mysleli, že pěstouni jsou víc potřeba a manželova sestra má děti v PP, tak věděli, jak „to“ vypadá. Miminko do péče dostali, když jejich manželství trvalo již pět let. S přijetím Helgy, se pěstounka přestala zabývat tím, že nemůže otěhotnět a do dvou měsíců čekali vlastní miminko. Potom se jim narodily ještě dvě děti.

Počátky pěstounství byli pro manžele radostné, konečně se měli o koho starat, ale také náročné, protože přijatá dcera proplakala hodně nocí. Více času o dítě pečovala Helena, ale intenzita a snaha pěstouna byla také veliká.

Jak Helga rostla, přibývali mezi pěstouny spory o její správné výchově. Manžel byl přísný, má rád řád. Helena byla liberální a měla pochopení pro dceřino temperamentní chování a problémy s dodržováním pravidel. Manželé se hádali, vyčítali si své rozdílné názory. Helena říká, že si manžela váží za to, že se k obtížné situaci postavil férově a upřímně, ale vadila jí jeho tvrdost a chtěla po něm přístup, kterého nebyl schopen. Často sebe i manžela přistihla, že s jejich dětmi jim to jde přirozeněji, že je více chápou. Zároveň na sebe měli s manželem méně času.

Nad tím, že by pěstounství mohlo ovlivnit jejich partnerský vztah, Helena nepřemýšlela. Na dítě se těšili, i když věděli, že to nebude jednoduché. Ani na přípravě před výkonem PP či během povinného vzdělávání, je nikdo neupozornil na možný vliv

pěstounské péče na jejich vztah. Jenom okolí je zrazovalo od úmyslu přijmout romské dítě.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat a analyzovat partnerský vztah pěstounů z pohledu ženy - pěstounky, v kontextu výkonu pěstounské péče. Zda se přítomností dítěte v pěstounské péči partnerský vztah pěstounů, vzájemné chování a pohled na partnera nějak proměňuje, případně jaké změny, vnímané partnerkou, to konkrétně jsou.

V konceptuální části práce jsem na základě studia odborné literatury poskytla základní přehled poznatků o partnerství v obecném kontextu současné společnosti, rozdílnosti muže a ženy, jejich postavení, vlivech působících na jejich vztah. Druhá kapitola pojednává o partnerství v kontextu rodinného života, rodičovství vlastním i náhradním, vlivu kvality partnerského vztahu rodičů na děti, vývojem dětí v náhradní rodině. V poslední části konceptuální části jsem popsala systém náhradní rodinné péče v ČR, zvláště pak pěstounskou péči.

V části výzkumné jsem nejdříve představila metodu a etickou stránku výzkumu, a poté zpracovala data, získaná formou polostrukturovaných rozhovorů. Nejprve jsem stručně představila jednotlivé příběhy pěstounek, poté analyzovala získaná data v hlavních kategoriích, které z rozhovorů vplynuly, a na závěr jsem sepsala příběhy partnerství pěstounek v kontextu pěstounské péče.

Zjistila jsem, že výkon pěstounské péče partnerství rodičů – pěstounů opravdu ovlivňuje, alespoň v případě mých komunikačních partnerek. Tato změna je pozitivní, popisovaná jako semknutí partnerů a je způsobena, dle pěstounek, náročností péče o pěstounské dítě. Pěstounky hovořily i o nárůstu úcty v jejich vztahu a velké podpoře ze strany partnerů.

Náhradní rodinná péče je jednou ze stěžejních oblastí sociální práce a pěstounská rodina je důležitou cílovou skupinou sociálních pracovníků. Kvalita partnerského vztahu rodičů zásadně ovlivňuje atmosféru prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, ať už to jsou rodiče biologičtí či pěstouni. Zjišťovat tedy jak pěstounství partnerský vztah ovlivňuje, má pro obor sociální práce smysl v tom, že mu poskytne lepší pochopení fungování pěstounské rodiny a vztahů v ní.

Myslím, že data získané v mém výzkumu i teoretické podklady mohou být užitečné pro všechny, kteří uvažují o přijetí dítěte do pěstounské péče, aby si uvědomili, co s sebou PP přináší, jak může ovlivnit je samotné a jejich partnerský vztah. Dále se

dají využít i v oblasti doprovázení pěstounů, jejich informování a vzdělávání, kde se toto téma, alespoň podle zkušenosti těchto konkrétních pěstounek, opomíná.

Použitá literatura

- BARTOŠOVÁ, KVAPILOVÁ, Michaela. 2011. Souvislosti partnerství a mateřství: Vliv partnerského vztahu na rozhodování žen o mateřství. *Sociální studie/Social Studies*. Roč. 8. č. 4. s. 67,68 [cit. 2019-03-12] Dostupné z https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5935/5047
- BERGER, Peter a Hansfried KELLNER. 1964. Marriage and the construction of reality. [online]. [cit. 2019-03-01] Dostupné z https://is.muni.cz/el/1423/jaro2006/SOC144/um/1257231/Berger_Kellner.pdf
- BIBLE 21. 2017. Bible 21. Praha: Biblion. ISBN 978-80-87282-32-8
- BUBLEOVÁ, Věduna a kol. 2014. Průvodce náhradní rodinnou péčí. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- BURIÁNEK, Jiří. 1996. Sociologie. Praha: Fortuna. ISBN 978-80-7373-028-4
- CURRAND, J., Daniel a Claire J. RENZETTI. 2005. Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum ISBN 80-246-0525-2
- DISMAN, Miroslav. 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0139-7
- DUNOVSKÝ, Jiří. 1986. Dítě a poruchy rodiny. Praha: Avicenum. ISBN 08-040-86.
- GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. 2009. Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2390-7
- HAMPLOVÁ, Dana. 2007. Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-128-6.
- HENDL, Jan. 2016. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9
- CHVÁLA, Vladislav a Ludmila TRAPKOVÁ. 2009. Rodinná terapie psychosomatických poruch: rodina jako sociální děloha. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-561-5
- JUNG, Carl, Gustav. 2017. Aspekty mužství. Praha:Portál. ISBN 978-80-262-1187-7
- KOLOUCHOVÁ, Jarmila. 2002. Úskalí adopce a pěstounské péče. In MATĚJČEK, Zdeněk, a kol. 2002. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3
- KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra a kol. 2001. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido. ISBN 8073150042
- MAŘÍKOVÁ, Hana. 1999. Společnost žen a mužů z aspektu tender. Praha: Open Society Fund ISBN: 80-238-4770-8

- MATĚJČEK, Zdeněk. 1994. Co děti nejvíc potřebují. Eseje z dětské psychologie. Praha: Portál. ISBN 80-7178-006-5
- MATĚJČEK, Zdeněk., a kol. 1999. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8
- MATĚJČEK, Zdeněk., a Zdeněk DYTRICH. 1999. Nevlastní rodiče a nevlastní děti. Praha: GRADA Publishing. ISBN 80-7169-897-0
- MATĚJČEK, Zdeněk, a kol. 2002. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3
- MATOUŠEK, OLDŘICH. 2003. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ. ISBN 8086429199
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Analýza současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti. [online] [cit. 2019-03-01] Dostupné z <https://www.mpsv.cz/files/clanky/9619/Analyza.pdf>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Dohoda o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda a formuláře. [online]. ©2013. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z <https://www.mpsv.cz/cs/14503>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Proces zprostředkování. [online]. ©2013 [cit. 2018-08-28]. Dostupné z <https://www.mpsv.cz/cs/14502>
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4
- MLČÁK, Zdeněk. 1996. Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny. Ostrava: Ostravská Univerzita. ISBN 9788070424520
- MOŽNÝ, Ivo. 1990. Moderní rodina (mýty a skutečnosti. Brno: Blok. ISBN 80-7029-018-8
- NELLES, Wilfried. Muži, ženy a láska: Od dětských nároků k dospělým potřebám. Rychnov nad Kněžnou: Ježek. ISBN 808599643X
- NĚMEČKOVÁ, Michaela, Roman, KURKIN a Terezie ŠTYGLEROVÁ. Rodinné chování v České republice: první děti později a mimo manželství. [online]. © prosinec 2015. [cit. 2018-10-22]. Dostupné z https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriages_and_births_in_the_Czech_Republic/cs

Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin. Praha: Nadace JaT. [online]
Dostupný z <http://valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/pravni-a-financni-aspekty-doprovazeni.pdf>

SINGLY, François de. 1987. Fortune et infortune de la femme marée. Paris: PUF. In
RADIMSKÁ, Radka. 2003. Individuum a rodina: teorie soukromého života podle
Françoise de Singlyho. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, roč. 39 č. 5, s.
672

SINGLY, François de. 1993. „Les habits neufs de la domination masculine“. *Esprit* 196.
In RADIMSKÁ, Radka. 2003. Individuum a rodina: teorie soukromého života podle
Françoise de Singlyho. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, roč. 39 č. 5, s.
678.

SINGLY, François de. 1999. Sociologie současné rodiny. Praha: Portál. ISBN 80-7178-
249-1

SINGLY, François de. 2000. Le soi, le couple et la famille. Paris: Nathan. In
RADIMSKÁ, Radka. 2003. Individuum a rodina: teorie soukromého života podle
Françoise de Singlyho. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, roč. 39 č. 5, s.
680

SINGLY, François de. 2001. Etre soi parmi les autres. Paris: L'Harmattan. In
RADIMSKÁ, Radka. 2003. Individuum a rodina: teorie soukromého života podle
Françoise de Singlyho. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, roč. 39 č. 5, s.
676

Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin [online]. [cit. 2018-10-17].
Dostupné z: <http://valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/pravni-a-financni-aspekty-doprovazeni.pdf>

SCHREIBER, Vratislav. 2004. Hormony a lidská mysl. Praha: TRITON. ISBN 80-
7254-433-0

SLEPIČKOVÁ, Lenka a Michaela BARTOŠOVÁ. 2008. Problematické tranzice
k mateřství. *Sociální studie/Social Studies*. Roč. 5 č. 2. s. 35-51 [cit. 2019-03-12]
Dostupné z https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5639/4735

ŠLECHTOVÁ, Hana. 2008. Překážka i příležitost: dítě a identita matky ze vzdělané
rodiny. In: SIROVÁTKA, Tomáš. Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti.
Boskovice: Albert. ISBN: 978-80-7326-140-5

ŠLECHTOVÁ, Hana. 2016. Rodinná socializace: na příkladu českých a francouzských
rodin se třemi dětmi. Červený Kostelec: Pavel Mervart. ISBN 978-80-7465-246-2

VODIČKOVÁ, Marie. 2017. Statistika MPSV za rok 2016. [online]. ©2017 [cit. 2018-10-02]. Dostupné z <http://www.sood.cz/nevesela-statistika-mpsv/>

VÁGNEROVÁ, M., Marie. 2012. Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s. ISBN 978-80-87455-14-2

WIKIPEDIA. Feminismus. [online]. ©2018. [cit. 2018-09-19]. Dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Feminismus>.

WIKIPEDIA. Pěstounství. [online]. ©2018. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C4%9Bstounstv%C3%AD>.

Zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. [online]. © 1. 1. 2018. [cit. 2018-10-21]. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. [online]. © 1. 1. 2014. [cit. 2018-10-21]. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

Zákon číslo 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník. [online]. © 1. 7. 2018. [cit. 2018-10-21]. Dostupný z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast3>